

דפקנו דלתיך

עניני חודש הרחמים והרצון
וההכנה לימים הנוראים

באספקלריא המאירה מבארות רבותינו

מאמרים נפלאים, מפז מסולאים.

ממעיינות קדומים, הודרים הדמים.

מחכמינו בכל הדורות, להשפיע האודות.

מידי שבת בשבתו ומועד במועדו

נלקט משיעורין של

הגה"צ ר' יהושע העשיל שארף שליט"א

רב ואב"ד חסידי דו"ץ קדית יואל

תוכן העניינים:

- א. 'ימי מברח' - מפחד, 'ומנוס אליו' - מקרבה.
- ב. באלול נבראה התשובה, והימים האלו נזכרים ונעשים
- ג. הדין בראש השנה כפי ההכנה באלול
- ד. הקדימו כפרתכם לאלול
- ה. העבירו שופר במחנה לתשובה מאהבה
- ו. פתחו לי כחודו של מחט באלול, ואני אפתח לכם אולם בתשרי
- ז. עשה לפני כסדר הזה י"ג מידות של רחמים

לשמוע שיעורים מאת הגה"צ אב"ד שליט"א

בארה"ב על מספר הרגיל של קול הלשון 1.718.521.5231

לחורש"י 3.1.1.5.8 - לגמרא 3.2.2.13 - לשו"ע 3.3.6.30

בארץ ישראל 073.321.1792

מען קען הערן די שיעורים אין אמעריקע

אויף א דירעקטע נאמבער דורכן רופן 646-934-6134

אפשר למנות לקבל השיעורים בכל יום דרך קול הלשון

שמעו ותחי נפשכם

פתח השער

פתח דברינו יאיר בגיל ורעדה, בעומדנו בפתח הימים הנפלאים אשר נתקנו לנו בני ישראל מראשית בריאת העולם, לבוא בפתחיו לדפוק בדלתותיו לפתוח לנו פתח זעיר כחודו של מחט לעולם התשובה המופלא אשר קדם לעולם, ונועד לנו בניו יקיריו של קודשא בריך הוא, לכנוס בהם ביראה ופחד בד בבד עם השמחה והאהבה, באשר המה ימי רחמים ורצון מלפניו יתברך.

ימים אשר בהם מהדהדת בת קול מקצה השמים ועד קצה הארץ והומה כיונה 'פתחי לי אחותי רעייתי יונתי תמתי', פתחי לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, פתחי לי אחותי רעייתי בתשובה, ואני אשפיע לך מאותם י"ג מכילין דרחמי שפע רחמים פשוטים ורצון גמור.

ימים אשר יוצרו מראש מקדם, טרם הושתת העולם, ואדם אין לעבוד את האדמה, וכבר גזרה חכמתו ורחמיו יתברך לשים לנו מקום לנוס שמה מפני חמת העבירות, וחתר לנו חתירה תחת כסא כבודו לבוא שם כל החפץ לשוב אליו יתברך, וימינו פשוטה באותה חתירה להגביהו ולרוממו מעלה מעלה.

תרעד היד ותנוד הלב לכתוב אודות יוקר הימים האלו, אך ראויה וחפצה היא האמת להשמע באוזני כל, לבל יחמיצו בתרדמתם אור מופלא זה, ויעורו כל יושבי תבל לקול השופר אשר מעבירים במחנה לאמור עורו ישנים משנתכם ונעורים מתרדמתכם ולכו צאו השדה למצוא את מלכו של עולם הרועה בשושנים ללקוט לו ניצוצי תשובה, כדי שיוכל לזכותם בדין.

ויהי רצון שימצאו להם הדברים דרך ונתיבה ללב כל אדם, ויפרטו על מיתרי לבבו, ויפתחו תנוכי אזניו לשמוע את אותה בת קול המתחננת שובו אלי ואשובה אליכם, אכ"ר

יהושע העשיל שארף

דפקנו דלתיד

ענייני חודש אלול

הדין ושבת אפו, ושמחת התשובה
וגילוי רחמיו בימים אלו.

**'ימי מברח' - מפחה, 'ומנוס
אליו' - מקרבה.**

תנועת היראה הלא מפורטת היא בכל ספרי הדרוש והמוסר, וכתובה היא אף בספרי ההלכה הפותחות בענייני חודש אלול, במנהג שתקנו חכמים לתקוע בשופר בכל חודש אלול, ואסמכוהו על הפסוק 'היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו', ובנתינת טעם לתקיעת השופר הקורא באזני העם: 'עורו ישנים משנתכם ונעורים מתרדמתכם', מעורר אותנו לתשובה באימה ויראה מפחד ה' ויום דינו הגדול והנורא, וכמו שכתב בשל"ה הקדוש (ראש השנה תורה אור), וז"ל: וזהו שאמר הכתוב כי ישירים דרכי ה'. 'ישירים' לשון רבים, כלומר, שתי פעמים ישר, דהיינו שעשה אותו ישר, וכשחטא ושב, מחזירו להיות ישר. כל אלה המחשבות יחשוב בכל אלול בעת התקיעות, ויעמוד באימה וביראה ורתת וזיע בשעת התקיעות, ויתודה וישוב אל ה' אלהינו. ע"כ. ותשובה זו מתחלת היא בר"ח אלול,

גבי הימים הנוראים כתב הרמב"ם (ר"ה פ"ד מ"ז) שאין קורין הלל לא בראש השנה ולא ביום הכפורים, לפי שהם ימי תפלה והכנעה לפני ה' ויראה ממנו וניסה אליו. ודבריו מובאים בדברי שאר רבותינו בלשון אחר בשמו: 'שהם ימי מברח ומנוס אליו'. ובדבריו נמצאו ב' תנועות הנפש, הראשונה הוא מברח ממנו, מפחדו ומוראו, שכן יושב הוא על כסא משפט ומעביר צאנו תחת שבטו, ומי הוא זה אשר ירום ליבו לאמור זיכיתי ליבי ואינני ירא מהמשפט. ומאידך המברח והמנוס הוא אליו, לנוס אל תחת כנפי השכינה למצוא מחסה ברחמיו מחמת מוראו. וכלשונו הזהב של ר' שלמה אבן גבירול בכתר מלכות: 'ממך, אליך אברח'. והנה ב' תנועות הללו הם תנועת היראה והאהבה, תנועת הרעדה והשמחה, אשר משמשים יחד בימים אלו, יראת

המשפטים הלא הם ב' קצווי המידות, כך נאמר לגבי מידת הגאווה בדרכי העבודה וכמו שנאמר ויגבה ליבו בדרכי ה', ובמידת הענוה בה התעטר אברהם אבינו באמרו ואנוכי עפר ואפר, שצריך האדם לאחוז במטה זה בשני קצותיו לפי ענין העיתים הנכון. ואכן זהו גם עניינו של חודש אלול, הן בבחינות אלו של מידות הענוה והגאווה, והן בתכונות הנפש האהבה והשמחה, הדין והרחמים, שצריך האדם לשניהם בחודש זה, וכמו שכותב בבת עין (פרשת כי תצא), וז"ל: 'ומרומו בחודש אלו' אותיות ל"א ל"ו, כמאמר הכתוב ולוא אנחנו עמו, ל"א באלף, ל"ו בוא"ו, שצריך האדם להסתכל תמיד בבחינות אלו, מתחלה ל"א באלף היינו שאין לו שום בחינה טובה, ואף על פי כן ל"ו בוא"ו, היינו לו אנחנו, רצה לומר שהשי"ת עושה עמנו חסד ורחמים'.

והנה נקודת מקומו של ב' ההפכים האלו, הוא בנקודת שלימות העולם, אותה נקודה הנעלה מכל פירוד, ולכך גם נעלה מכל ההפכים, והוא בית המקדש, שם על ידי השופר שבמקדש מתעלים למדריגה גבוהה שם משמשים יחדיו השמחה והבכיה, וכמו שביאר בשם משמואל (ראש השנה), וז"ל: 'אך במקדש הוא ענין אחר, כי המקדש הוא ליבא דכל עלמא והוא הנקודה הפנימית נעלה מכל

ונמשכת לה לכל אורך ארבעים היום עד ליום הכיפורים, יום סליחה ומחילה, ותשובה זו אינה תשובה מאהבה, אלא תשובה מיראה, וכמו שכתב בשפ"א (לפורים), וז"ל: 'והוא על ידי תשובה במ' יום, שעל זה נתקן ימי אלול לתשובה מיראה'.

ומאידך גיסא מבואר היטב בדברי רבותינו שימי חודש אלול הם ימי רעות ורצון, ימי אהבה וקרבה, וכמו שכתב בפנים יפות (ויקרא טז ל) וז"ל: 'ולי מה יקרו רעיק אל מה עצמו ראשיהם, אספרם מחול ירבון הקיצותי ועודי עמך, פירש"י ימים יוצרו כל השנה כולה ולו אחד בהם זה יום הכיפורים, ואמרו על זה ולי מה יקרו רעיק אל דקאי על ימי אלול, ששורשו הוא כמו שכתב האר"י שהם ימי ריעים וימי רצון. ע"כ. ואף שבימים אלו יפה היא הבכיה על כך שמפני חטאינו גלתה נשמתינו ונתרחקנו מאבינו שבשמים, מכל מקום אין בכיה זו בכיה של עצב וצער, אלא בכיה שתפקידה היא לעורר רחמים ורצון, בכדי להמתיק את הדינים, ויש בה בבכיה זו אף שמחה, והשמחה היא על כך שעוד יכופרו עוונותינו, וכמו שכתב בבני יששכר (מאמרי חודש תמוז אב מאמר ד). וענין זה של נשיאת ההפכים בנפש הישראלי, אינו ענין מחודש כלל, שכן כבר נמצאנו למדים שצריך האדם תמיד לשכון אור בין

הוא בחינת הרחמים, וכמו שכתב בבת עין (פרשת כי תצא), וז"ל: 'ותוקעין בשופר בחינת דעת, כי שופר גימטריא 'דעת הוי"ה אלהי"ם', התחברות חסד וגבורה, וזהו שתוקעין תש"ת תר"ת כי תקיעה פשוטה מרמז על בחינת חסד שרואה מה', ועל ידי זה נעשה שבירים או תרועה, רצה לומר שנשבר לבו בקרבו ומתחרט, ואחר כך נשפע עליו בחינת תקיעה בחינת חס"ד, ונמתקן הגבורות, גם שופר גימטריא 'חס"ד גבורה רחמי"ם'. ע"כ. ולכך מבואר מאי טעמא יכול דוקא חודש זה הוא חודש בו מתקרב וממציא עצמו הקדוש ברוך הוא אלינו, ובו תוקעים בשופר הוא בחינת דעת המקשרת בין בחינת הרחמים ובחינת הדין, לשאת ב' הפכים אלו של גילה ורעדה, בכיה ושמחה, רחמים ודין, אהבה ויראה.

והנה בפשטות היראה היא זו שקודמת אל השמחה וכמו שכתב המהר"ל (נצח ישראל פכ"ד) שהאופן בו ייעמד האדם להתפלל הוא תחילה מתוך כובד ראש להבין שהוא העלול מתפלל אל העילה, היינו שהוא הנוצר עומד בתפילה לפני היוצר, ולאחר מכן תבוא בליבו ההבנה שיש לו לעבד צירוף אל האדון ומתוך כך תתפשט השמחה בליבו, עכ"ל. וביתר עומק נתבאר בדברי רבותינו, שלא זו בלבד שיכולים ב' הפכים אלו

ההפכים. ועל כן על ידי שופר שבמקדש באין לידי מדרגה גבוהה מאד הכוללת אהבה ויראה יחד, חדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא ובכיה מסטרא דא'. ע"כ. והאף אומנם שחרב המקדש ודמם קול השופר שבו, ונתכסתה גילויי השכינה מעינינו, אך זאת נחמתינו בעניינו אף בימי גלותינו, שהוא יתברך שמו ממציא עצמו אלינו בגילוי שכינה, כדי שנוכל להתקרב אליו, וכמו שאמרו ז"ל (יבמות מט.) דרשו ה' בהמצאו אלו עשרת ימי תשובה, ובפנים יפות (ויקרא טז) הוסיף לבאר דקרא קאי אף על חודש אלול, וז"ל: 'ויש לפרש מה שאמרו חז"ל בפסוק דרשו ה' בהמצאו אלו עשרת ימי תשובה, ואמר על זה קראוהו בהיותו קרוב, שלא ימתין אדם בתשובה עד ראש השנה, אלא בהיותו קרוב דהיינו בראש חודש אלול, כמו שאמרו שבראש חודש אלול שערי רחמים נפתחים, והוא זמן בית דין לפני ר"ה וזהו בהיותו קרוב'.

נמצאנו נשכרים בזאת שבחודש אלול קרוב ה' אלינו, הרי שכל חודש זה הוא בבחינת מקדש, ולכך נתבאר שחודש זה נושא ב' הפכים אלו של אהבה ויראה שמחה ובכיה, ולא זו בלבד אלא שתקיעת שופר בחודש אלול הוא בבחינת דעת, בחינה המקשרת בין ב' הבחינות של שם אלהי"ם הוא בחינת הדין, ושם הוי"ה

על סוד סדר עבודת חודש אלול, לעורר תחילה היראה התחתונה יראת העונש, היראה מפני יום ה' הגדול והנורא העומד לפתח כתלינו בו נסקרים כולם בסקירה אחת, וממנה נבוא לעורר את היראה העליונה בהעלותינו על ליבנו כלפי מי חטאנו כלפי קל רם ונישא מלכו של עולם, וכיצד העזנו פנינו לפניו, וממנה תבוא הבושה והחרטה, ונאמץ ליבנו לתשובה להשיב ליבנו אליו באמת ובתמים, ויתעורר ליבנו לדבקה בו באמת, ומדבקות זו נבוא לרעותא דליבא על כי זכינו להיות עמו וצאן מרעיתו, ונבוא לפניו בתודה חצרותיו בתהילה.

באלול נבראה התשובה, והימים האלו נזכרים ונעשים

חודשי אלול ותשרי נקבעו כימי הרת עולם, ולא בכדי. שכן נחלקו חכמינו (ר"ה ת.) אימתי נברא העולם בתשרי או בניסן, והכריעו (ראש השנה כז.). כרבי אליעזר, ולכך אנו אומרים בנוסח התפילה 'זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון'. אמנם אין המשמעות שבראש השנה עצמה החלה בריאת העולם, אלא שבכ"ה באלול היה יום ראשון ליצירה, ובראש השנה נברא אדם הראשון, וכפי ששנינו (פסיקתא רבתי פסקא מו), וז"ל: 'זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום

לשכון יחדיו בליבו של האדם, ולא רק שהם כמשלימות אחת את רעותה, אלא שנוהג בה מנהג אב ותולדה, שכן דוקא היראה היא זו שמולידה את גילה, והדין הוא זה שמוליד את הרחמים, והבכיה היא זו שתולדתה היא שמחה, וכמו שכתב בפרי צדיק (פרשת במדבר), וז"ל: 'ועל זה נאמר עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה, שנולד מהיראה גילה ושמחה'. ע"כ. וביאור דבריו הוא על פי מה שכתב בפנים יפות (שמות יט) שתחילה צריך האדם לעורר בליבו יראה תחתונה, היא יראת העונש, ולאחר מכן תתעורר בליבו היראה העליונה היא יראת הרוממות, ומשם יבוא אל הדבקות אשר ממנה תתעורר השמחה הפנימית.

וכבר ביארנו לעיל שזהו עניינו של השופר שמחבר בין הדין והרחמים בבחינת דעת, שכן ראשיתו הוא התרועה המשברת ליבו של אדם בבחינת יראה תחתונה יראת העונש, ולאחר מכן תקיעה היא תקיעת ההמלכה למלכו של עולם שהוא בבחינת יראה עליונה יראת הרוממות, שממנה באה הדבקות המולידה שמחה פנימית בליבו של אדם, וכמו שכתב המלבי"ם (תהלים קג), וז"ל: 'שופר מורה על יראת הרוממות, ותרועה מורה על יראת העונש, ותהיה היראה כלולה עם השמחה על דרך וגילו ברעדה'. ע"כ. ומכאן נמצאנו עומדים

ומתנוצץ מחדש בכל חודש אלול מידי שנה בשנה, וכמו שכתב בשם משמאל (פרשת פקודי), וז"ל: 'דהנה בריאת העולם התחילה בכ"ה באלול, והאדם נברא באחד בתשרי, ובבריאת האדם כתיב ויפח בנפשו נשמת חיים נשמה מהעליונים, ובכל שנה כשמגיע הזמן הזה, היינו אחד בתשרי, רצונו של הקדוש ברוך הוא להשפיע חיים חדשים כל טוב וכל חדי וכל חירי'. ע"כ. אמנם אין בנמצא שבכל שנה ושנה שוב זכאי העולם לאותה הטובה, שכן רבה היתה רעת האדם על פני הארץ באותם י"ב חודש שעברו מאז הרצון שהתנוצץ בשנה שעברה, ואותם החטאים עומדים בראש ומקטרגים למעלה, ויוצרים מסך המבדיל.

ולכך צריכים לעזור מחדש על ידי אתערותא דלתתא את אותו הרצון, ובמה, בשופר. וכמו שכתב בשם משמאל בהמשך דבריו, וז"ל: 'אך אי אפשר בלתי שיהיה העולם ראוי לכך, אבל ישראל מעוררין זה בקול שופר גנוחי גנת ילולי יליל, היינו שכל אחד מעורר רחמנות בעצמו על נפשו שבת מלך היא והושפלה ממרום מצבה להשתעבד אל החומר העכור, שמוני נוטרה את הכרמים וכרמי שלי לא נטרתי, וברחמנות על נפשו האומללה מעורר רחמנות למעלה להשפיע למטה חיים אף על פי שאינם ראויים, אלא שמקבלים על

ראשון זה היום תחלת מעשיך ראש השנה, בתחילת מעשיך, בכ"ה באלול ברא את העולם, יום ראשון ליצירה'.

וכתב בעץ חיים (שער הכללים רפ"א) שטרם בריאת העולם נולד הרצון הקדום לבריאתו, ורצון זה הוא הרחמים הפשוטים מצד דרך הטוב להיטיב, ולאחר מכן ירד רצון זה להאצלה ולספירות. נמצא שהרצון הקדום הזה נולד בחודש אלול, וקיימא לן (מאור עיניים אגדות הש"ס) שכל ענין ומאורע שאירע בשמים ממעל באיזה זמן מהזמנים, שוב מתעורר אותו הענין מחדש בבוא אותו הזמן, ולכך מבואר שכל חודש אלול מתעורר מחדש אותו הרצון הקדום לברוא את העולם, וכמו שכתב בבני יששכר (מאמרי חודש אלול מאמר א'), וז"ל: 'התחלת העולם בכ"ה אלול, אימתי היתה עליית הרצון כביכול באלול, מאז והלאה הוקבע לדורות, הימים האלה נזכרים ונעשים בכל שנה ושנה ימי רצון, על כן עליית משה להר לקבל לוחות אחרונות ברצון שיתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל, היה גם כן בימים ההם.

ולא רק אותו הרצון לבריאת העולם מתעורר בחודש אלול, אלא אף הרצון לברוא האדם כביכול בצלמו ובדמותו, ולהפיח בו רוח חיים, ולהיטיב בעבורו, אף הוא מתעורר

הבורא מראשית הבריאה כי לפתח חטאת רובץ, וזהו שראה שאין העולם מתקיים במידת הדין, כי או אז כאשר ימלא האדם את סאתו בחטאיו יבטל העולם, לכך עמד ושיתף מידת ברחמים היינו כוח התשובה.

ולכך נקראים הימים האלו ימי הרחמים והרצון, היינו שלא רק שמתעורר אז הרצון הכללי הקדום של הבורא לברוא העולם, אלא שחפץ הוא בטובו לקיים את העולם על עוד שנה אחת, ולכך מבקש הבורא ומחפש אחר תשובות ותפילות ישראל בחודש זה, ולולא אמרם התולדות אהרן (פרשת ראה) בפירוש לא היינו ראויים לאומרם, שלא רק שבני ישראל מדבקים עצמם בבורא יתברך שמו בחודש זה, אלא שכנגדם אף הבורא עצמו כביכול מדבק את עצמו בנשמות ישראל, וז"ל: 'ונוכל לומר שזה הוא חודש אלול, שעל פי האמת היה בריאת העולם בכ"ה באלול, ולפי ששיתף הבורא באותו הזמן מדת הרחמים למדת הדין, לכך באלול הוא עת רצון שנפתחים בו י"ג מכילין דרחמי ונפתחים כל השערים, והשם יתברך מקבל התפילות והתשובות של ישראל, על ידי שמתדבקים ישראל בהבורא הבורא, מדבק את עצמו כביכול גם כן בנשמת ישראל. ולכך אמרו על פסוק אני לדודי ודודי לי ראשי תיבות אלול, שעל ידי

עצמם להבא בהכנעה וחרטה על העבר'.

ואותה ההתעוררות שמעירים ישראל על נפשם אשר טבוע בה חלק אלוק ממעל ממש, ומבקשים רחמים על אותו החלק אשר נמצא בגלות עקב חטאיהם, על ידי התעוררות זו מעירים מחדש את אותם י"ג המידות של רחמים שהתנוצצו בעת בריאת העולם, ולכך נמצא שבכל חודש אלול מאירים אותם י"ג מידות של רחמים, וכמו שכתב בברית כהונת עולם (פיתוחי חותם פ"ב), וז"ל: 'בהיות בחינת אלול בסוד הרצון הקדום לבריאת העולם, והם ימי רצון בפתיחת מקור י"ג מדות דתמן בחינת רצון'.

ולהבין את אותו הרצון של רחמים שהתעורר בעת בריאת העולם, יש לנו ללמוד ולהבין את מה שאמרו ז"ל (בראשית רבה יב טו), וז"ל: 'משל למלך שהיו לו כוסות ריקים אמר המלך אם אני נותן לתוכן חמין הם מתבקעין, צונן הם מקריסין, ומה עשה המלך ערב חמין בצונן ונתן בהם ועמדו, כך אמר הקדוש ברוך הוא אם בורא אני את העולם במדת הרחמים הוי חטייה סגיאיין, במדת הדין היאך העולם יכול לעמוד, אלא הרי אני בורא אותו במדת הדין ובמדת הרחמים, והלואי יעמוד'. ע"כ. וביאר בברית שלום (פרשת ויצא) שראה שעל פי דין אין לו לחוטא כפרה, וידע

החודש, ללמוד ממנו היטב דרכי העבודה, ונשים פעמי מחשבותינו לדברי חכמינו אודות מה שאירע טרם בריאת העולם, כפי שמוכאים הדברים בגמרא (סנהדרין לח:), וז"ל: 'אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא לבראות את האדם, ברא כת אחת של מלאכי השרת, אמר להם רצונכם, נעשה אדם בצלמנו, אמרו לפניו רבונו של עולם, מה מעשיו, אמר להן כך וכך מעשיו, אמרו לפניו רבונו של עולם מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם. וכן כת שניה. כת שלישית אמרו לפניו רבונו של עולם, ראשונים שאמרו לפניך מה הועילו, כל העולם כולו שלך הוא, כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה. כיון שהגיע לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלין, אמרו לפניו רבונו של עולם, לא יפה אמרו ראשונים לפניך, אמר להן ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול'.

ומדברי חכמינו למדנו שכיתות המלאכים עמדו לפניו יתברך וקטרגו על עצם בריאת האדם, ולפי דברינו לעיל שבכל שנה ושנה מתעוררים אותם הדברים שהיו באותו הזמן, נמצא שאף הקטרוג הזה על עצם בריאת האדם עולה ומתעורר בחודש אלול, וכמו שכתב בשפת אמת

שמתדבקים אומה הישראלית בזה החודש להבורא, הבורא כביכול מדבק את עצמו בנשמות ישראל'.

ואם אמור יאמר האדם עבר קציר כלה קיץ והנה עומד אני בפתחו של אלול ואין בי מעשים, ריק אני מכל וכל, וכיצד אזכה אף אני לכל אותה הטובה המיועדת, אף אנן נעני ונאמר לו כי לא מחכמה שאלת כל זאת, כי אף שתדע שאין כך מעשים טובים, עדיין יכול תוכל לה לאותה הזכות הגדולה, שכן אין רצון עליון זה תלוי כלל במעשי בני אדם, וכמו שכתב בבני יששכר (מאמרי חודש אלול מאמר א), וז"ל: 'הנה נשאר הכח הזה בימי רצון הללו באלול, שאז היה הרצון הזה בשעת בריאת העולם, מאז והלאה הוקבע לדורות, אפילו ח"ו אין זכות ביד ישראל, רק מקבלים על עצמם לעשות כשיושעו מצרתם ועניים ומרודם, הנה השם יתברך היודע ועד אשר ישראל בטבעם המה לחלקו יתברך שמו, ובוחרים אותו לעבוד לבדו, רק תוקף הגלות והצרות והעוני והשעבוד מונע אותם, הנה מספיק גם כעת הסיגול מה שיסגלו אחר כך כמו בשעת בריאת העולם, שהיה הדבר רק ברצונו יתברך שמו היינו במחשבתו וידעתו'.

והנה יש לנו לירד לשורש אותו הרצון והרחמים המתעורר בחודש זה בכדי לעמוד על סודו ויסודו של

הוא חוטא, ומצד בחינה זאת יש לאדם מקטרגים מן העליונים על בריאתו. רק שהשם יתברך מאריך אפו אם הוא חוטא, וכמו שאמרו ז"ל כל האומר הקדוש ברוך הוא ותן יותר לו חייו רק דמאריך אפיה וגבי דליה'. ע"כ. אמנם גם זאת יש להבין שאף שמאריך ה' אפו, אם מכל מקום לבסוף גובה את שלו, מה נחמה יש לו לאדם בידיעה זו, אם יודע שבמוקדם או במאוחר יבוא החנווני על פנקסו ויגבה ממנו את כל תשלום חובו. אלא שכאן מוסיף המהר"ל לבאר עוד במידת טובו וחסדו של הקב"ה, שלא רק שמאריך אפו אלא שנושא הוא את חטאי האדם, וז"ל: 'והמדה הזאת שהוא מדת הפשיטות שאינו ממחר לכעוס ומאריך אף, ובמדה זאת ברא הש"י את האדם, שנושא וסובל מעשיו דהיינו חטאו.

וגם זה צריכים אנו להבין כיצד מתיישבים הדברים שמחד מאריך אפו ולבסוף גובה את שלו, ומאידך גיסא נושא את חטאו עד זקנה ועד שיבה. וכאן מחדש לנו המהר"ל חידוש עצום בתכלית בריאת האדם, שהאם אומנם שיכול הוא לירד מטה מטה מתחת לדרגת מלאכים ואף למטה מדרגת הבהמה, שהרי היא איננה חוטאת, מכל מקום תעלה ותרופה יש בו ביצירת האדם שיכול הוא להגיע מאידך גיסא לדרגה

(סוכות), וז"ל: 'מה אנוש כי תזכרנו כו'. דרשו חז"ל שהיה קטרוג בשמים על בריאת האדם. וכמו כן בכל שנה שמתחדש הבריאה יש זה הקטרוג. וזה המשפט שצריכין לברר שכדאי התחתונים לזה'. ע"כ. ויש להבין מה כוונתו בדבריו שצריכים לברר האם כדאי התחתונים לכך, והלא זאת ידענו כי רבה רעת האדם וכי יצר לב האדם רע מנעוריו, ומה יש לברר בזה, והלא הדברים ברורים ומחוזרים עד למאוד, כי כל זמן חיי האדם על פני האדמה לא ימנע ממנו החטא, אם ברב או במעט. זאת ועוד שהרי לכאורה כאשר חוטא האדם לא רק שאיננו נמצא באותה מעלה שנברא בה, אלא שהולך ויורד כמה וכמה מדרגת המלאכים, נמצא שהוא במעשיו מצדיק את קטרוגם, ולפי מעשיו היה לכאורה צריך הקב"ה למחות את האדם אשר על פני האדמה, כי צדיק אין בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. והדברים עומדים ומרעידים לב כל אדם עת התקרב יום הדין בו יבוא בחשבון על כל מעשיו, ובאיזה פנים יכול הוא לגשת לימים הנוראים.

והדברים יתבארו היטב על פי מה שכתב המהר"ל (חידושי אגדות סנהדרין לח): בהבנה ראשונה כיצד שיתף ה' מידת הרחמים למידת הדין בעת בריאת העולם, וז"ל: 'ויש לאדם בחינה שאין דומה לעליונים כאשר

כיתות מקטרגים וחזרו והגידו טענת מה אנוש כי תזכרנו.

וכפי שמובאים הדברים בילקוט שמעוני (במדבר רמז תשנב), וז"ל:

א"ר יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע מה לילוד אשה בינינו, אמר להם לקבל תורה בא, אמרו לו חמדה גנוזה לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו וגו' תנה הודך על השמים, אמר לו הקב"ה למשה החזר להם תשובה, אמר לו רבש"ע מתירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם, אמר לו אחוז בכסא כבודי שנאמר מאחז פני כסא פרשו עליו עננו, וכו'. אמר להם כלום יצר הרע יש ביניכם, חזרו והודו לו להקב"ה שנאמר ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ, ואילו תנה הודך על השמים לא כתיב'. ע"כ. והנה עלינו להתחקות אחר תשובה זו של משה רבינו לדעת פשרה, כיון שראינו שאף המלאכים הודו לו.

וביאר בשכל טוב (ח"א) שמשמעות הדברים שענה הקב"ה למשה 'החזר להם תשובה' הוא על פי מאמרם ז"ל שקדמה תשובה לעולם, ושגדול כוח התשובה שזדונות נעשו לו כזכויות, וזה שייך רק בישראל כיון שיש להם יצר הרע, ולכך יכולים

הגבוהה כמה וכמה מדרגת המלאכים, וכמו שמבאר המרה"ל בהמשך דבריו, וז"ל: 'כי יבא ויגיע השעה שיהיה נברא אדם שהוא כמו אברהם יצחק ויעקב משה ודוד צדיקים, ובשבילם ברא הש"י עולמו. וזהו פירוש המאמר הזה שבא להודיע כי האדם לא היה ראוי לו הבריאה מצד מעשיו והוא חוטא, אם לא מצד הש"י אשר הוא ארך אפים. ומדה זאת הוא אל הש"י מצד הפשיטות, כי האדם אין לו מדה זאת ואינו מאריך אף, אבל הש"י שהוא פשוט בתכלית הפשיטות נמצא בו המדה הזאת'.

והנה בראות הקורא את הדברים אמור יאמר העובד את ה', שאכן כנים הדברים אך כל זה הוא לגבי צדיקים כאבות הקדושים וכדוד המלך, אך מה נענה אנן דלים שבדלים אזובי הקיר, וכי איך נוכל אנו להצדיק את בריאתנו, ואיככה נוכל וראינו בכיתות המקטרגים העומדים ומשטינים על תכלית בריאתנו, וכאשר אבדנו אבדנו. והאמת היא שאין הדברים אמורים רק בצדיקי האומה בלבד, אלא כלפי כל אחד ואחד מכוונים הדברים, ויתבאר הענין בשים ליבנו אל דברי חכמינו הנוספים, בתארם את אשר ארע בשמים ממעל בעת קבלת התורה, שאף אז עמד נביאם של ישראל משה רבנו עליו השלום, ואם אז עמדו

ומאחר שעמדנו על סוד התשובה הניצחת כנגד המלאכים, מה מאוד ישמח ליבנו הנתן לנו מתנה טובה זו ותשובה שמה, בה יכולים אנו לאחוז בשני ידינו ולעמוד מול הקטרוג הלה המתעורר שנה בשנה בזמן זה, ולזכות לנצח את המקטרגים ולזכות בדין, וכמו שכתב בעבודת ישראל (פרשת נצבים), וז"ל: 'וכבר הקדמנו לעיל כי המלאכים שאמרו מה אנוש כי תזכרנו, הן המה מלאכי הקטרוג שמתעוררים בכל שנה בראש השנה, מאחר שישראל לא הטיבו דרכיהם ומעלליהם אל ה', ואם כן [אם] לא תתנהג מדה במדה וחס ושלום, לא תקרא אלהי ישראל. והנה בני ישראל למטה מתעניין ומתריעין למטה בקול שופר, ומקבלים עליהם עול מלכות שמים בתשובה ובמעשים טובים, עד אשר מתעוררים חסדי ה' יתברך להוציא כאור צדקם, ומראה זכותם לפני מלאכי מרום ומצדיקים במשפט, דהיינו עד שכולם מודים כי הוא אלהינו ואנחנו ישראל עמו, וכן נכון להיות לעולם ומסכימים על כל הטובות גאולות וישועות'.

נמצאנו מושלמים בב' הצדדים מדברי חכמינו, גבי כוח התשובה והרצון שקדם לבריאת העולם ונזר הבריאה הוא האדם, באשר לו ניתן היצר, ולו נתנה מתנת התשובה בזכותה עומד העולם. וכוחות אלו

לקבל את התורה, ואם יעברו עליה ח"ו הרי שוברה בצידה בדמות התשובה שיעשו, וזה אינו שיך במלאכים שכן אין להם יצר הרע. וכוחה הגדול של תשובה המעלה את האדם מעלה מעלה לדרגות הגבוהות ביותר, הוא רק מחמת היצר הרע שנטבע בהם, שזולתו לא היה צריך לתשובה והיתה דרגתם נשארת כדרגת המלאכים שאינם עולים ואינם יורדים, ולכן נקרא האדם נזר הבריאה, שהרי אילו המלאכים היו זזים מציווי הבורא ואפילו כמלוא נימה ואפילו במחשבה מיד היה העולם חוזר לתוהו, שכן אין להם את כוח התשובה.

ובזה נתבארו גם דברי הקב"ה למשה, אחוז בכסא והחזר להם תשובה, שכן גדולה תשובה המגיעת עד כסא הכבוד, והוא דרגה הגבוהה עד אין קץ יותר מדרגת המלאכים, וכמו שביאר בשל"ה (מסכת שבועות תורה אור), וז"ל: 'מה אנוש כי תזכרנו', כי הוא מוכשר לקבל טומאה ולחטוא, ואיך נתת לו התורה, באתה התשובה אחוז בכסא וחזר להם תשובה, כלומר, תחזור ותאמר להמלאכים שיש תקנה להאדם, אף אם יחטא, בתשובה שיעשה, כי גדולה התשובה שמגיעת עד הכסא. ובאחיזה זו בכסא, בסוד הנשמות החצובות בכסא, מנוצחים המלאכים ומעלתם מעוטה ממעלת אדם השלם.

זכרון התרועה יעלה לנו לטוב בראש השנה, כפי שתהיה ההכנה אליו בחודש אלול.

וכמו שכתב בערבי נחל (ראש השנה), וז"ל: 'דבר אל בני ישראל לאמר בחודש השביעי, רצה לומר החודש הזה הוכן לפני לאמר בו היינו התשובה התלוי בפה וכאמור, אך אני מבקש מאתכם אל תעזבו את המשא ההוא אל חודש הזה, אלא באחד לחודש יהיה לכם שבתון, היינו שיהיה לכם הכנה מתחלת חודש אלול, ואז על ידי זכרון תרועה שיהיה בראש השנה יהיה מקרא קודש שתזמינו לכם השכינה הנקרא קודש'. ע"כ. עוד הוסיף בעבודת ישראל לבאר שאכן יום הכיפורים מכפר אם ישוב האדם בתשובה, אך המשפט לטוב בראש השנה יצא כיאות לפי העבודה באלול, וז"ל: 'ואמר אחר כך אך בעשור לחודש השביעי הזה יום הכיפורים הוא, אמר 'אך' מיעוט, רצה לומר אף שיום כיפור מכפר גם אם לא תשובו עד עשרת ימי תשובה, אף על פי כן אמרו במיעוט כי יותר ויותר ירבה זכות שלכם לפני אם כבר מראש השנה יצא משפטכם לטוב, ובזה אני חפץ יותר'.

ולפי מה שביארנו לעיל שבימים אלו מתעוררים המקטרגים על בריאת העולם והאדם לאמור 'מה אנוש כי תזכרנו' הרי שמלבד מה שיושב

מתעוררים בימים אלו כפי שנתבאר לעיל, הרי שהתשובה בחודש אלול איננה רק מפני היראה בלבד, אלא אף מצורך אליה כוח האהבה הוא הרצון הקדום של דרך הטוב להיטיב בבריאת העולם. ולכן לא יפלא מאיתנו מאי טעמא כבר בחודש אלול מתכפרים העוונות כפי שתחזניה עניך מישרים להלן.

הדין בראש השנה כפי ההכנה באלול

יסוד גדול בעבודת החסידות הוא הידיעה שאור המצוה והזמן הנשפעים לו לאדם הוא כפי ערך ההכנה אשר הכין עצמו אליה מקודם לכן, ויסוד מוסד זה מובא כבר בפנים יפות (שמות טז) גבי ירידת המן, וז"ל: 'והוא כי בירידת המן קיבלו אור רוחני כפי ההכנה'. ואף החפץ חיים (אגרות ומאמרים סימן קי) הדגיש בדבריו יסוד זה, וז"ל: 'אבל צריך לדעת כי השפעת הרוח תהיה כפי ההכנה שהכין האדם את עצמו מקודם'. והדברים מוסבים גם על ענין הימים הנוראים, ובפרט ובעיקר על הקשר שבין ההכנה באלול לבין הזיכוי ביום הדין, כי אף שכבר אמרו חכמינו שעשרת ימים שבין ר"ה ליום הכיפורים הם אלו המיועדים לתשובה, מכל מקום החפץ לזכות בדין לגמרי, לא יניח מכתפו את משא עבודת הקודש בחודש אלול, שכן

והקריבה אל המלחמה לא יכולה להיעשות בעת התקדש יום ראש השנה, אלא שצריך זמן מה קודם לעשות את כל ההכנות, וכמו שכתב בשם משמואל שם בהמשך דבריו, וז"ל: 'ואולי יש עוד לומר שבמה שאמר והיה כקרבכם אל המלחמה, וכן אתם קרבים, רומז לאלול שהוא הכנה לראש השנה, שבכל מקום שיש הוא הכנה לשביעי כידוע, וכן הוא חודש אלול [שהוא החודש השני] הכנה לראש השנה, והיא הקריבה אל המלחמה, שבראש השנה המלחמה עצמה ולא הקריבה לבד, ויצדק לומר קריבה על אלול, ויש בו רמז נמי על שופר של אלול'.

ובזה יינתן בנותן טעם לשבח כוונת היחוד של חודש אלול שהוא 'הנותן בים דרך', שכן אמר הכתוב גבי מלחמה 'בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך', ואיזוהי הדרך בה יכין האדם עצמו למלחמה העצומה הזו, וכיצד יוכל לעמוד מול סיעות המלאכים, שרי אומות העולם, הסטרא אחרא, ומידת הדין העומדות כנגדו, וכל מעשי האדם מראשית שנה עד אחרית שנה צורות בידם, מהם עבירות קלות, מהם חמורות, ומהם חמורות שבחמורות, ואף כאלו שכתוב שאין התשובה מועלת להם. הלא קומתו תתכופף, ברכיו יכשלו, וליבו יפוג מאין הינחם כי עוד דרך ונתיבה

הקב"ה על כסא דין לפקוד על כל צבא מרום בדין, עוד ניתוסף לנו סיעות סיעות של מקטרגים ובראשם הסטרא אחרא העומד בראש ומקטרג, הרי שמלחמה ערוכה לנו בימים אלו, וצריכים אנו ללמוד ולדעת את טכסיסי עורכי המלחמה בכדי שנהיה דידן נצח. וכמו שכתב בשם משמואל (ר"ה תרע"ה), וז"ל: 'ולפי האמור יש לומר שזהו ענין שופר של ראש השנה שהוא מלחמה למעלה עם שרי אומות העולם, שישראל תוקעין בשופר שהוא קלא פנימאה היוצא מהבל הלב בלי מוצאות הפה, בזה דוחין את קלא דסטרא אחרא, וקלא בגמטריא סמא"ל כידוע. ויש רמז בפרשה זו על ראש השנה. וזהו שאמר שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה, ולכאורה תיבת היום מיותרת, אך בזה"ק [כתב] דכל מקום שנאמר ויהי היום רומז לראש השנה, כן נמי יש לומר שתיבת היום רומזת לראש השנה, שאז ישראל קרבים למלחמה כנ"ל ונוצחין בכח הפנימי שהוא השופר'.

והכלל במלחמה הוא שאם בפתע פתאום יתנפל עלינו האורב, יקשה עלינו עד מאוד לנצחו, כי צריך להתכונן ולהתקרב אל המלחמה, כאשר כל כלי הזיין חגורים על מתנינו, להיותנו עומדים מוכנים להילחם על נפשינו, ולא יבהילנו האורב מאחורינו, וההכנה הזו

עבירות החמורות, ואף על אותם החטאים הקשים שמבואר בזה"ק דלא מהני תשובה, אף על פי כן יוה"כ עם תשובה כולי עלמא מודים דעצומו של יום עם התשובה מכפר על החטאים האלה, ולשון 'עצומו' הוא מלשון וכעצם השמים לטוהר, והן אמת שבחודש אלול נפתח ונתעורר כח הי"ג מכילין דרחמי לכל איש ישראל לתשובה'.

אמנם עדיין לא קלה היא הדרך לפסוע בו, שכן מלאך ה' הוא היצר הרע ניצב בדרך לשטן לו וחרבו שלופה בידו לומר לו לאדם סור מהר מן הדרך, אין היא מיועדת עבורך, והלא חטאת רבות ורעות, וגם בעבירות שאין עליהם תשובה, ואין היא מוכנת עבורך, ומה יקשה לך להתייגע כל כך במדריגות התשובה מאחר שרבתה עד מאוד חטאתך, ומיידאש את האדם מלהגיע אל אותו היום המאיר באור צחצחות, הוא יום הכיפורים שנחצב מעלמא דבינה עלמא דחירותא, ויש והאדם יתפתה לעצת יצרו ויניח העבודה מידו מחמת ייאוש, ועל זה באים המשך דבריו הנפלאים של הישמח ישראל שם שמביא מרפא ארוכה ותעלה לאדם הזה, וז"ל: 'אבל היצה"ר מטעה לאדם ומראה לו שבעבורו נסגרו שערי התשובה, שפגם בחטאים שאין עליהם תשובה, ועל זה ביקש דהמע"ה

פתוחה לפניו לזכות בדין. והענין הוא כי אכן מחסדי הבורא יתברך עלינו שהכין לנו הדרך ושם לנו מקום לנוס שמה בתשובה, הוא יום הכיפורים שגדול כוחו עד כי אמרו עליו שעיצומו של יום מכפר, וכפרתו הוא על כל העבירות קלות וחמורות, אלא שצריך האדם להכין לעצמו את אותו הדרך שסלל לנו הקב"ה, בכדי שנוכל לזכות לכפרת יום הכיפורים, והדרך הזו היא דרך התשובה, אותו חצב הקב"ה ברחמי טרם בריאת העולם בו יוכל האדם לשוב בו מכל חטאותיו אשר עשה, ולזכות לכפרת עוונות במלואו, והתשובה היא בחודש אלול, אז מתנוצצים בעולם י"ג מכילין דרחמי, ועל ידם יכול האדם לשוב בתשובה שלימה.

וכמו שכתב בדבריו המאירים בישמח ישראל (כי תצא) על הפסוק כי יקרא קן ציפור לפניך בדרך, וז"ל: 'קן צפור דא שכינתא, כמ"ש בזה"ק, דרך הוא אלול, כנודע דברי האר"י ז"ל שהיחוד של אלול הוא הנותן ביים דרך, שהימים אלו הם ימי רחמים ורצון, שמתעורר י"ג מכילין דרחמי, והעת הוכן לכל איש שישוב לבוראו, ונסלח לו מחטאתו אשר חטא, והחודש אלול הוא הכנה ליום הקדוש והנורא הוא יום כפורים, שנחנו הקב"ה לישראל באהבה רבה ובשמחה, ויוה"כ מכפר אפילו על

לבינה, והוא כאשר עדיין איננו עומד לפני המלך מלכו של עולם בדין בראש השנה, אלא כאשר עדיין נמצא בחודש אלול, כשהוא עוד רחוק מה' מחמת חבילות עבירותיו, כבר אז ייראה לו ה' על ידי עבודת התשובה באלול וההכנה לראש השנה, וזהו שרמזו 'אני לדודי ודודי לי' שקודם צריך אתערותא דלתתא בתשובה, אני לדודי, לחפש את הקרבה לדודי, ואז דודי לי בראש השנה, וכמו שכתב

בזהר (ח"א פה.)
וזה"ל: 'ר' יהודה פתח אני לדודי ועלי תשוקתו, הא אוקמוה אבל באתערותא דלתתא אשתכח אתערותא לעילא דהא לא אתער לעילא עד דאתער לתתא וברכאן דלעילא לא משתכחי אלא במה דאית ביה ממשא ולא איהו ריקניא'.

וכן חידש לנו בשם משמואל (פרשת משפטים) שכל ההארות מלמעלה המתתנים להיות מושפעים עלינו אינם יכולים לירד כאן למטה ללא שנעשה אנחנו אתערותא דלתתא, וכיון שראה הקב"ה שאף אתערותא דלתתא זו יקשה עלינו עד מאוד לעוררה, על כן עמד וברחמיו האיר בימים אלו י"ג המידות של רחמים, בכדי שנוכל מהתעוררות זו לעשות עתה אתערותא דלתתא, שהיא תעורר את האתערותא דלעילא, אמנם אך זאת נצטוינו לכל הפחות לעשות כלי

הדריכני באמתך, שתדריך אותי בדרך ישרה ואמת בלי נטיה לאחת הקצוות, לא למעלה ולא למטה חלילה, ולמדני כי אתה אלקי ישעי, על פי דברי מד"ר אורי בר"ה וישעי ביוהכ"פ, רצה לומר למדני שאדע בידיעה ברורה שנתת לנו יום הקדוש יוהכ"פ למחילה ולסליחה ולכפרה, אף על החטאים האלה אם אזכה לתשובה שלימה'.

וכבר היה פתח דברינו לבאר שההכנה למצוה גדולה יותר מהמצוה עצמה, וכפי ההכנה כך היא ההארה, ועל פי מה שנתבאר עד עתה נוכל לבאר את מכתבו הידוע של הרבי ר' בונים מפארשיסחא שכתב על ראש השנה 'הבינה תגדל מהמעשה' והוסיף לבאר על זה בנו של הרבי ר' בונים, ר' אברהם משה שהבינה היא אלול, והמעשה הוא ראש השנה, וכפי שכתוב ברוך אתה בבואך לפני ברוך אתה בצאתך, שהביאה לשנה הבאה עלינו לטובה, היא לפני שיצואים מהשנה הקודמת, היינו באלול. עוד כתוב שם במכתב 'בתוך עמי אנוכי יושבת מרחוק ה' נראה לי', והענין הוא שזהו הסוד של בבצלחה בראש השנה, להתחיל העבודה לפני שיצאים מהשנה הקודמת היינו בחודש אלול שמרמז לבינה, וכמו שכתוב בספרים הקדושים שאלול הוא מזל בתולה וכמו שנאמר 'מה אתבונן על בתולה', היינו שאלול הוא המכוון

אלו, וז"ל: 'כי הנהגת כל השנה מקבלים משני חודשים אלו. וזבולון בצאתך מספיק ליששכר ובצל החכמה בצל הכסף, כן הוא אלול לתשרי שההרגשה בתשרי בלב הוא כפי ההכנה באלול במחשבה שבמות ושכל'.

ומאחר שנמצאנו למדים אודות חשיבות העבודה בחודש אלול, שכל ענייני חודש תשרי עומדים תלויים בו, וגבי חודש תשרי יודעים אנו מה הם דרכי העבודה שכן תשרי עמוסה עם מצוות רבות מהן דאורייתא ומהן דרבנן ומהן מנהגי חכמים, לעומת זאת עדיין לא ברור לנו מה הם דרכי העבודה בחודש אלול, ואכן זיכנו הבורא בסוד עבודת חודש אלול מפי הכהן הגדול ר' צדוק הכהן מלובלין שביאר לנו היטב את סוד עבודת חודש אלול, שכן תשרי הוא במעשה ובתפילה, הן בתקיעת שופר והן באמרו לפני מלכויות, באכילת ערב יום הכיפורים ובצום יום הכיפורים, מה שאין כן חודש אלול אינו במעשה אלא במחשבה, וזהו מה שאמרו סוף מעשה במחשבה תחילה, שכן עוצם כוח התשובה תלוי במחשבת הלב ולא במעשה, וכפי שאמר הנביא (ישעיהו נח ד-ז) 'הן לריב ומצה תצמו ולהכות באגרף רשע לא תצמו כיום להשמיע במרום קולכם. הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות

לאותה הערה של י"ג מידות, והוא תקיעת שופר באלול, וז"ל: 'אך ידוע בדברי האריז"ל דלכל אתערותא דלתתא באה מקודם אתערותא דלעילא, וזה נותן כח לעשות אתערותא דלתתא, לעורר לעילא ביתר שאת, וכן הוא בא"ע בפסוק ולו נתכנו עלילות. ובאלול נפתחו לישראל י"ג מכילין דרחמי וכמים פנים אל פנים מביאים התעוררות אהבה בלב ישראל להכין לבכם לעבודת ירחא שביעאה, וכר"ת אלול א'ני ל'דודי ו'דודי ל'י. אך ידוע דלכל ההארות הבאות מלמעלה צריכין לעשות להן חפץ של מצוה שזה יהיה כלי להחזיק ההארה ההיא, ואם לאו לעומת שבאה כן תלך. וזהו שהתקינו באלול לתקוע בשופר כדי שיהיה כלי להארה.

ועוד זאת עלינו לדעת כי כשם שתחילת כל דבר הוא עוצם ותוקף כוחותיו, וגופא בתר רישא גריר, כך הוא ראש חודש הגורר עצמו כל החודש, ותחילת השבוע גורר אחריו את כל השבוע, על אחת כמה וכמה שתחילת השנה הוא עוצם ותוקף כל השנה, והנה זאת חידש לנו ר' צדוק הכהן מלובלין (רסיסי לילה אות לט) שלא רק תשרי וראש השנה הוא הראש של השנה, אלא שמצטרף אליו חודש אלול, שכן כל הרגשת הלב שבתשרי תלוי בעבודת המוח באלול, וכל השנה כולה תלויה בב' חודשים

וכל זה מחמת אהבתו אלינו ורצונו כי עז שנצא נוצחים בדין, ולכך העמיד לנו ל' יום קודם יום הדין בו מאיר לנו במתנת חנים י"ג מידות של רחמים מדין תקנת השבים להקל עלינו את הדרך אשר נלך בה עד עומדנו לפני כסא דין, ולכך קבע לנו אותם ל' יום, כמעשה בית דין אשר שולחים למתחייב בדין לאמור לו הרי לך ל' יום להשיב את חובך כדי שתוכל לחזור אחר המעות שתוכל לשלם, ותמנע מלשלם בגופך במלקות או בבית האסורים, כך הוא מעשי הבורא עמנו, וכמו שכתב בערבי נחל (ראש השנה דרוש א), וז"ל: 'מאחר דידוע בספרי מוסר כי חדש אלול הוא זמן בית דין, כמו החייב לחבירו ואין לו לשלם, נותנים לו זמן ל' יום להיות עייל ונפיק אזווי, כך נתן הקדוש ברוך הוא זמן לאותן בני אדם אשר בכל השנה הולכים אחרי שרירות לבם הרע ואין להם מעשים טובים, ליתן להם חודש אלול להכין להם צדה לדפוק בפתחי תשובה, וכיון שכן איך אחרי כלות הזמן בית דין יותן עוד זמן עד יום הכפורים'.

ובראות הבורא יתברך שמו כי האדם מעוטף מחבילות טרדין ועסקי יומו ומשפחתו, והשכחה קבועה אצלו, ונכמרו רחמיו עלינו, נתן להם בליבם של חכמים לתקן לנו תקיעת שופר בחודש אלול, בכדי

אדם נפשו הלכף כאגמן ראשו ושק ואפר יציע הלזה תקרא צום ויום רצון לה'. ועוד אמר הנביא (יואל ב יג) 'וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל ה' אלהיכם כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה'.

ואלו הם קיצור דבריו בריסי לילה (אות לט): 'ראיתי באיזה חיבור, תירש אותיות תשרי הוא מנוכב ומפריח, בתולות הוא אלול. והדברים מכוונים עם מה שכתבתי בתשרי הוא השתדלות באתערותא דלתתא והרגשת הלב, וההכנה שלו, אלול הוא במחשבה בלא הרגשה. ולכך באלול גם כן תוקעין שופר שהוא המעורר אתערותא דלתתא. אך החילוק בתשרי הוא מצות ה', דמהרגשה שבלב בא להתלהבות עד שאינו יכול לעשות כלום, אבל מצד הכרת השכל במחשבה אין מתלהב והוא פועל כראוי בישוב הדעת, ולכן הציורוף של אלול הוא סופי תיבות של וצדקה תהיה לנו כי. והיינו מקבלים קודם למשפיעים ובן קודם לאב דהתכלית לעולם הוא בסוף, ובאלול התכלית הוא המחשבה והוא הסוף מעשה שלו.

ולפי כל מה שביארנו יוכן לנו חסדיו ורחמיו המרובים של הבורא יתברך שמו שאיננו נקרא עלינו בפתע פתאום להעמידנו בדין, אלא מאיר לנו ברחמיו לפני הגיע הדין, ומכין לנו כלי זיין ומלמדנו טכסיסי המלחמה,

אייר סיון נפלו לחלק יעקב ובהן הצלחת ישראל, ותמוז אב אלול לחלקו של עשו, ויעקב נטל ממנו בחזקה חודש אלול שיהיה הכנה לישראל לתשובה שלימה קודם יום הדין. דוק ותשכח שהיו"ד הוא נגד אלול, וזה שלקח ממנו יעקב היו"ד דהיינו חודש אלול, וזה מה שנראה לי פירוש הפסוק כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, הגיד היינו המשיך לעמו, כדי לתת להם נחלת גוים, כי אלול היה מהראוי להיות נחלת גוים, על כן נקרא יעקוב ביו"ד שלקח מעקב עשו שהיה מהראוי להיות נקרא עשו", זהו וידו דהיינו היו"ד שלו אוחזת בעקב עשו'.

וכאשר יבין לבבינו את גודל רחמי ה' אשר הכין לנו הדרך ומאיר את י"ג המידות של רחמים בכדי שנעיר ליבנו לתשובה ולהכנה לקראת המלחמה הגדולה הניצבת בפנינו, ועוד זאת נתן לנו ל' יום כמנהג בית דין לחזור אחר מעשים טובים, וכיצד סיבב שיעקב אבינו ע"ה יתפוס מעשיו חודש זה להביאו אלינו על מנת שנזכה בדין, ועוד זאת שנשים על מחשבתנו כי כל ענייני חודש תשרי והנצחון בדין והכתיבה והחתימה לחיים טובים ולשלום תלויים בעבודת התשובה בחודש אלול, ואף גם זאת שבהכנה הראויה יכפר לנו יום הכפירים על כל

שנשים על ליבנו את קריאת הבית דין לחזור אחר מעשים טובים, וכמו שכתב במראה יחזקאל (ראש השנה), וז"ל: 'ועל כן תוקעין גם כן לעורר לתשובה, ועל ענין זה הוסיפו חזו"ל לתקוע מר"ח אלול שהיא התראה ואזהרה להכין את עצמנו ליום הדין, וזהו צורך הדיוט שהקב"ה רוצה בתקנתו לבוא זכאין ליום הדין'.

ואף גם זאת עלינו להכיר טובה לאבותינו הקדושים שנזכרים בכל תפילת שמונה עשרה ובתפילות הימים הנוראים שמבקשים אנו לזכות בדין בזכות אבות, והזמן גרמא להזכיר את מעשי אבות סימן לבנים, הוא מעשיו של יעקב אבינו שתפס בידו בעקב עשיו והוציא ממנו את חודש אלול, הוא החודש שהוכן עבורנו לתשובה ולהכנה לראש השנה, שכן חודשי תמוז אב אלול היה לחלקו של עשיו, ולולא שתפסו יעקב אבינו עליו השלום מעשיו ולנתנה לנו, לא היה לנו שום יכולת לעמוד ביום הדין ללא ההכנה הראויה, ועל מעשה זה אנו למדים מדבריו של האגרא דכלה (פרשת פנחס), והנה קיצור דבריו: 'דהנה כתב המגלה עמוקות דיעקב לקח מעשו היו"ד, דהנה עשו קראוהו על שם שהיה נגמר בשערות, ואם כן הוה ליה לקרותו עשו, ויעקב נקרא על שם שנאחז בעקב עשו הוה ליה לקרותו עקב, אך הסיבה הוא דניסן

מעט שנבחרנו לעם, שכשחטאו ישראל בעגל ונשתברו הלוחות ב"ז בתמוז ואחרי זה עלה משה בהר והתפלל ואמר לו הקדוש ברוך הוא פסל לך, ונתרצה ליתן לו לוחות שניות, ואז עלה בראש חודש אלול ונשתהה שם עד יום כיפור שהיה גמר כפרה'. ע"כ. מדוקדק בדבריו שיום הכיפורים הוא אך ורק 'גמר הכפרה' ולא ראשיתה.

ואכן ראשית הכפרה עצמה נעשית כבר בחודש אלול, וכמו שהובא

בטור (או"ח סימן תקפ"א) גבי ערב ראש השנה בשם המדרש, וז"ל: 'וסמוך לזה ממדרש ר' תנחומא ולקחתם לכם ביום הראשון וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא, אלא ראשון לחשבון עונות, משל למדינה שחייבת מס למלך ולא נתנו לו בא אליה בחיל לגבותו, כשנתקרב אליה בעשרה פרסאות יצאו גדולי המדינה לקראתו, ואמרו לו אין לנו מה ליתן לך, הניח להם שליש. כיון שנתקרב יותר יצאו בינוני העיר לקראתו הניח להם שליש השני, כשנתקרב יותר יצאו כל בני העיר לקראתו והניח להם הכל. כך המלך זה הקדוש ברוך הוא, בני המדינה אלו ישראל שמסגלים עונות כל השנה, ער"ה הגדולים מתענין ומוותר להם שליש עונותיהם, ב"י ימים בינונים מתענין ומוותר להם ב' שלישים, ביום הכיפורים הכל מתענין ומוותר להם

העבירות ואף על החמורות שבהם, אם כן אל יתעצל האדם ויבעט ברוב הטובה הזו המושפעת לו ממרום, ולו בכוח יגבר איש לחגור מתניו וכלי זיינו ולצאת למלחמה בעוד ממרום מסייעים בעדו, ואל יזנח מערכתו, בהבינו כמה יושב הקב"ה ומצפה לעבודתינו בימים אלו, כי עז רצונו לזכותינו בדין, כל אלו מחייבים אותנו בחובה עצומה לא לייאש עצמינו ולא להמתין עד ראש השנה, אלא להכין עמנו צידה לדרך ולצאת לאותה דרך ונתיבה אשר הכין לנו ממרום ברחמיו.

הקדימו כפרתכם לאלול

מאחר שזכינו לעמוד על סודו ויסודו הנשגב של חודש אלול, מן הראוי שנוסיף ונעטרהו בעוד עטרות הראויות אליו. דהנה מלבד מה שהוא ההכנה לחודש תשרי, ודרך ומבוא לכפרת יום הכיפורים, והדרך והנתיבה לזכות בדין בראש השנה, עוד זאת יתבאר לנו שאף חלק מהכפרה עצמה נעשית בחודש זה, וכך כתב בחיי אדם (הלכות שבת ומועדים כלל קלה סעיף א), וז"ל: 'באהבת הקדוש ברוך הוא את עמו ישראל, הרבה להיטיב אותנו וצונו לשוב לפניו בכל עת שנחטא. ואף שהתשובה טובה בכל עת, מכל מקום חודש אלול הוא מובחר ומוכן יותר שמקובל תשובתו משאר ימות השנה, לפי שימים אלו הם ימי רצון

זחורה שהוא בכל סכום שהוא, אך אותו הסוחר שאיחר דרכו והגיע ליום האחרון של היריד חייב הוא לחזור לביתו ולבית מסחרו עם סחורה כלשהוא אף שאיננה סחורה הגונה ביותר ואף ששילם עליה יותר משוויה, כך הם עשרת ימי תשובה שהסחורה הלא היא התשובה מבוקשת היא ביותר ותרים אחריה כי עוד מעט קט ונגמרו הימים המיועדים לכך.

וכהא דמתאמרא בשם מהרי"ד מבעלזא על מה שאמר הקב"ה 'ואני כבדתי רענן' דהיינו שהקב"ה בעצמו יורד אל עמו ישראל ומכופף כביכול קומתו, כאותו הברוש המכופף קומתו ובלבד שייאחזו בו בני אדם, לכן קלה יותר כפרת השליש השני, כיון שחפץ הקב"ה בתשובת הרשעים, כי לא תחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחייה, וחפץ הוא לחדש המלוכה ולחדש את קיום העולם, לכך מסתפק כביכול בכל תשובה באשר היא שם, ולכן קלה יותר כפרת השליש השני. ואותו השליש האחרון הקשה מכולם ממתין עד יום הכיפורים, שהוא מעלמא דבינה עלמא דחירותא, שם אין כלל שליטת היצר הרע והשטן המשחית, ועם ישראל עומד ומתפשט מהגשמיות ללא מנעלים ללא אכילה שתיה ורחיצה, ומדמה עצמו למלאכים, וחפץ הוא להשתחרר מעולו הרע של

הכל, במוצאי יום הכיפורים עוסקים במצות סוכה ולולב ואין עושין עונות, לכך קורא יום טוב ראשון, ראשון לחשבון עונות'.

ואותם שליש העוונות המתכפרים בער"ה כתב בבית יוסף שם שהוא כדרך דשליש ראשון קל להתכפר, ושליש שני קשה יותר, ושליש אחרון קשה מכולם. עוד כתב שם דאף על גב דבמדרש קאמר דבערב ראש השנה גדולים מתענים נהגו באשכנז להתענות כולם משום דבדבר שהוא צער לו כל הרוצה לעשות עצמו גדול עושה. ויש ליתן טעם בחלוקת כפרת העוונות באופן דשליש שלישי ושליש, ובבגדי ישע שם ביאר שהוא על דרך הנהגת בשר ודם שהשליש הראשון קל יותר לכפר, שאם יאמר לו הלווה שאין לו כלום לשלם לא יוותר לו המלוה, אמנם עוד זאת הוסיף שמחסדו יתברך עלינו סידר שהשליש הראשון שאינו צריך כל כך לרחמים עצומים לכפרם הוא באלול, ואילו השליש השני הוא בעשרת ימי תשובה שנועדו מאז מקדם לכפרת עוונות והוא בהמצא מלכו של עולם אלינו, דרשו ה' בהמצאו, ועל דא אמרינן מפי חסידים שנמשל הדבר ליריד של סחורה, שאמנם כאשר נמצא סחורה מרובה מאוד הרי שהסוחרים הקונים בודקים ומפשפשים היטב בטיב הסחורה ולא יקנו כל

רק לעשות תשובה על שלישי אחד, וביום הכיפורים הקדוש ברוך הוא מוותר שלישי האחרון, הוא הטובה היותר גדולה שאין משלמין כלל, וזה לא מצינו שיעשה שום אדם טובה כזו'.

ומדבריהם למדנו טובא, חדא למדנו שאם ימתין האדם עד עשרת ימי תשובה הרי שיוותרו לו רק על שני שלישים, ואילו השליש הראשון יישאר בידו כחוב ויועמס על כתפו ולא יוכל למצוא לו פתרון, לכך חובה עליו לאזור עוז ולהתחיל בעבודה באלול עד כי בהגיע ערב ראש השנה יזכה לכפרת השליש הראשון. וכמו שכתב במראה יחזקאל (ראש השנה) שבכדי שיהיה 'בזמירות נריע לו' היינו שנוכל להמציק את הדינים על ידי התרועה בשופר בראש השנה, צריך להיות מקודם 'נקדמה פניו בתודה' פניו היינו פנים של זעם וכהא דכתיב אכפרה פניו במנחה, וזה צריך להיות טרם התקדש יום הדין, שאז הוא בבחינת חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, ואיך יוכל אז למצוא פנאי בנפשו לשוב על חטאיו, ומה גם שכתוב בהלכה שאסור להתוודות בראש השנה עצמו על החטאים, לכן הבן המשכיל יקדים בתשובה מחודש אלול.

וזה קיצור דבריו: 'והיינו השליש שמוחלין בער"ה, ועל כן תקנו

היצר הרע, ונקל בעיניו לשוב בתשובה מחמת אותו האור הבהיר המושפע מעולם הבינה, עולם הרצון, אותו רצון קדום ופשוט לברוא את העולם, אזי יוכל השליש השלישי להתכפר.

וז"ל הבגדי ישע: 'ולפי פשוטו נראה לי ליישב, נוהג שבעולם כן הוא אם חייב אחד כמה אלפים, ואחר כך מטה ידו ואין לו לשלם, ובעל חובו משווה עמו, וצריך ליתן לו לאחרים חלק א', מוותר לו שיהיה נמחל לו לגמרי, וחלק א' יתן תיכף וחלק א' יתן לאחרים, כן הוא נוהג שבעולם. ואם אמור יאמר שאין לו ליתן כלום אלא הכל יהיה מוותר נגדו, הוא בכעס גדול ומייסר אותו בתפיסה ובעינויים ואינו מוותר לו כלל, ואם כן אתי שפיר דברי הרב בית יוסף הנ"ל, בשלמא ערב ר"ה הקדוש ברוך הוא מוותר שלישי, ואם כן רצונו יתברך שיעשה על השני שלישים תשובה גמורה ונכונה, ואם כן אין חידוש כל כך, שכך הוא נוהג שבעולם שמוותרים שלישי, אבל ביו"ד ימי תשובה הקדוש ברוך הוא וברוך שמו הגדול מוותר עוד שלישי, ואם כן רצונו יתברך שיעשה רק תשובה נכונה על שלישי, ואם כן הוא טובה גדולה שלא מצינו שיעשה בן אדם עם חבירו, שדרכו לוותר שלישי ולהפרע ב' שלישים, והוא יתברך וישתבח שמו הגדול עשה טובה לנו להיות מוותר שני שלישים

מחמת שהוא יו כפרת שליש העוונות, אמנם השל"ה (מסכת ראש השנה פרק נר מציה ב) כתב שיש שנהגו להתענות בכל חודש אלול כנגד אותם ארבעים יום שעלה משה רבינו למרום בלוחות שניות כדי לכפר על חטא העגל, וז"ל: 'כתוב במהרי"ל אותן בני אדם שמתענין ארבעים יום קודם יום כפורים, יקדימו להתחיל מט"ו באב ואילך, ולא יתענו לא בט"ו באב, ולא בראש חודש, ולא בשבתות, ולא בימים טובים של ראש השנה. ואין להקפיד אם אין כל הימים תוך ארבעים של משה רבינו ע"ה'. ע"כ. נמצאנו מדייקים בדבריו שכל אותם ארבעים יום ששהה משה רבינו במרום שהם מר"ח אלול ועד יום הכיפורים, ימי כפרת עוונות הם.

וכדברים האלו ממש כתב בפנים יפות (ויקרא טז) מפורש יוצא שכל חודש אלול הוא זמן כפרה על כל השנה כולה, ואסמכוהו אדברי חז"ל דנותנין לבתולה היינו חודש אלול שהוא מזל בתולה, י"ב חודש, היינו שחודש זה מכפר כל כל הי"ב חודש של כל השנה כולה. וחדוש גדול יוצא מדבריו שכל שעה מי"ב שעות של היום של כל יום מימי חודש אלול הם כאותם ימים של שנת החמה, ועל כן כל שעה מאותם י"ב שעות היום של כל יום מימי חודש אלול הוא כנגד יום אחד מכל השנה כולה,

לנו תקיעת שופר מר"ח אלול להתעשת ולחזור בתשובה, כמו שכתוב במדרש אוגר בקיץ בן משכיל, שמי שהוא משכיל מתחיל לשוב מקודם אבל נרדם בקציר בן מביש, מי שהוא כסיל מתעבר ובוטח אפילו בקציר כי יבוא על שכרו, דהיינו כשמגיעין ימי הנוראים שספרי חיים ומתים נפתחין לפניו וחרב מונחת על צוארו, אף על פי כן הוא נרדם, ועל כן השי"ת מעורר ישנים בתקיעת שופר, אותן שישנים כל השנה ומשיח אלמים להתוודות לפניו, נקדמה פניו בתודה כמו אכפרה פניו דכוונתו על פנים של זעם, ועל זה אמר נקדם לכפר פניו על ידי תודה דהיינו ויודוי כי מכסה פשעיו לא יצליח, ואחר כך בזמירות על ידי תקיעת שופר נריעה לו יומתקו הדינים, וקין נענש על שאיחר קרבנו לכך לא שעה אל מנחתו, וטעם הדבר שלא די ביום הכיפורים כי רב מאוד מחנהו, שיש הרבה כתות וצריכין זמן רב לעסוק בתשובה, ולבם אטום מלעורר בעצמם, על כן צוה לתקיעת שופר כי עצום עושי דברו לעצם כחן של בעלי תשובה שיתחילו מקודם ולא ימתינו ליום הכפורים.

ועוד למדנו על כפרת ערב ראש השנה, אך לא ראינו עדיין היכן נמצאת כפרת כל חודש אלול. והנה בדברי הטור דלעיל הובא שנהגו הגדולים להתענות בערב ראש השנה,

כמ"ש האר"י שהם ימי ריעים וימי רצון, שחודש הזה מכפר על כל השנה.

עוד זאת מצאנו בדברי הישמח משה

(פרשת נצבים) שמדרך הכפרה צריכים לכפר תחילה על השגגות ולכך הם קלים להתכפר באלול, ואחר כך על הזדונות ולהם נבחרו עשרת ימי תשובה, ולכך מה יעשה אותו אדם שהמתין עד ראש השנה ומתחיל לכפר בעשרת ימי תשובה, הלא יתכפרו לו השגגות אז, ומה יעשה עם הזדונות, וכמשא כבד יכבדו ממנו, וז"ל: 'ונחזור לעניינינו, דהנולד מזה שאמרנו דצריך לכפר על השוגג תחלה, אם כן מובן דאלול הוא תחילה, ואחר כך ראש השנה ועשרת ימי תשובה ויום הכיפורים דהם העיקר, מובן דאלול הוא זמן כפרה לשגגות שהוא התחלה, וכשגומר אחר כך בראש השנה ויום הכיפורים מחילה לעונות וסליחה לפשעים. וכתבו כמו הרוצח בשוגג שם לו השי"ת מקום אשר ינוס שמה, כן נתן השי"ת לחוטאים בשגגה מקום לנוס שמה, זה החודש שהוא כפרה לחטאים, ונתנו רמז לזה ואשר לא צדה והאלקים אנה לידו ושמתי לך, ר"ת אלול. לרמז כי אלול זמן כפרה לשגגות, והוא המקום אשר ינוס שמה כל איש שוגג ופתי, ובעוברים בשגגה כתיב שומר פתאים ה', כי צריך שמירה משליחי הדין,

והדברים מבהילים על הרעיון בהבינו שאם נפסיד שעה אחת מאלול הרי שהפסדנו יום אחד מהשנה כולה, והדברים מחייבים עד למאוד.

וזה קיצור דבריו: וימי רצון שחודש

הזה מכפר על כל השנה, ורמזו זה במשנה נותנין לבתולה שנים עשר חודש, פירוש שמזל אלול הוא בתולה והיא מכפרת על שנים עשר חודש, וכן אמרו במדרש והביאו הטור שהזקנים מקדימים מחודש אלול, והקב"ה מכפר שליש עונות בעבור תשובת הזקנים המקדימין. ופרשו בזה מ"ש הנביא אז תשמח בתולה במחול ובחורים וזקנים יחדיו, פירוש שנמחול עונותיהם בחודש אלול שהוא מזל בתולה, אפילו לבחורים בזכות הזקנים, והוא חסד השם יתברך שמחשב ימי אלול כל יום שהוא י"ב שעות, שעה אחת ליום, והם ימי קודש המכפרים על ימי חול, והיינו אספרם מחול ירבון, שימי אלול הקדושים ירבון על ימי החול של כל השנה, וזהו שתקנו בסליחות לעמוד קודם היום כדי שירבו יותר מימי החול, וזהו שנאמר ימים יוצרו ולו אחד בהם, ולי מה יקרו רעיק אל מה עצמו ראשיהם, אספרם מחול ירבון הקיצותי ועודי עמך, פירש"י ימים יוצרו כל השנה כולה ולו אחד בהם זה יום הכיפורים, ואמרו על זה ולי מה יקרו רעיק אל, דקאי על ימי אלול, ששורשו הוא

התעניות הנצרכות לו לחוטא עבור כל עבירה ועבירה שעבר, ומי יוכל לעמוד בקושי שיעבוד הגוף הזה, והאם יש בידינו מעשה תמורת אותם התעניות שיעלה ויכפר לנו על כל עוונותינו, ואף אתה השב תשיבם לאחיך שראה הקב"ה צדיקים ושתלם בכל דור ודור והמה יורנו את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה, וראשית דברנו בענין זה יהיה בדבריו של הרב החדיד"א ז"ל (חומת אנך דברים ג) בענין חילופי התענית, וז"ל: 'וכי תימא מי יוכל לעמוד בתשובה שצריך סיגופים ותעניות. לזה אומר מה ה' אלהיך שואל מעמך. מה הוא על דרך ונחנו מה. ואם אין כך כח לסיגופים ותעניות מה שואל מעמך שתהיה בעיניך כלא חשיב ובוה מתכפרין עונותיך'. ע"כ. אמנם דבריו אלו מלווים באזהרה חמורה שלא נבוא ונעשה ענוה פסולה כתר לראשנו והיא זו אשר תחטיאנו ח"ו, ואלו הם המשך דבריו: 'והענוה לא תהיה אלא ליראה את ה' לא להפך שיאמר מה אני אם אעבור עבירה אין מעשה קטן כלום. ולכן אמר מ"ה וכו' כי אם ליראה שהענוה תהיה לטובה דוקא'.

ועוד לנו הדבר לדעת מאלו דרכי התשובה איזו מהם העיקר ואיזו מהם התפל לעיקר, וכמו שמבאר המגיד הגדול ממעזריטש (תורת המגיד פרשת בראשית), ששינוי המעשה הוא

לכך סופי תיבות של אנה לידו ושמתי לך'.

ואידי דאתינן לענין התשובה והתענית יש לנו להעמיד דברים על אופן, והוא על פי מה שאמר הנביא 'לא זהו צום אבחרהו, וקרעו לבבכם ואל בגדיכם', שלא ישים האדם מגמתו בעבודת התשובה בעיקר התענית, אלא יקרע לבבו וישוב בחרטה ובמעשה מדרכיו הרעים, וכמו שכתב בערבי נחל (כי תצא דרוש ב), וז"ל: 'ואם אמנם צריך גם כן לתעניות כמבואר בדברי רז"ל, וידמה לאדם שזהו דבר כבוד, אין הדבר כך, כי אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו, ורחמנא ליבא בעי, וכאשר מצא הקדוש ברוך הוא את לבבו נאמן בחרטה ועזיבת החטא, אזי עוזר לו הקדוש ברוך הוא אחר כך ומתענה לאט לאט לפי כחו. ולא כאותן הסוברים שהתענית הוא העיקר התשובה, וכאשר מתחיל אלול הם מתענים הרבה, והנהגת עשייתם ודיבורם ומחשבתם כהנהגתם בכל שנה, ועושה עבירות ותיכף מתענה, ומיד אחר התענית עושה גם כן כמנהגו, וגם ביום התענית גופיה עושה גם כן כחפצו, הכזה יהיה צום, והמה סוברים שזהו התשובה, וזה הבל וכסילות'.

והיה כי ישאלך אדם לאמור והלא כבר קבעו חכמינו ז"ל מספר

כחו, והשכל גם כן ישרוט זה כי החלש יסתגף בתענית יום אחד יותר מגבור עריץ במאה ימים, היאומן כי יסופר שיהיה קצבת ימי התענית שווה בשניהם הלא התורה דרכיה דרכי נועם'.

ועדיין לפתח חטאת רובץ הוא היצר הרע שיורד למטה ומבלבל האדם, וטענתו בידו, והרי כתבו בעלי המוסר בכתיבה מבוארת הדק היטב כמה תעניות על האדם להתענות, והוסיפו לבארה כי לולא תעניות אלו לא יכופר עוון, ואיך ימלא לב האדם להקל ראש בדברים מפורשים אלו, הנה אף מול טענות חזקות אלו יש לו לאדם מענה לשון לילך אחר פוסקי הדור אשר כל רו לא אניס להו, וכוח הפסק בידם לברור מהי ההלכה המסורה לנו, וכמו שפסק הגאון הגדול ר' שלמה קלוגר (שו"ת האלף לך שלמה או"ח סימן שנ"ח), שאין לנו לנהוג כפי מה שנכתב בספרי המוסר, כי תכבד המלאכה יותר מדאי, ואין לנו לנהוג כן, אלא לילך אחר דברי חז"ל שאמרו ונשלמה פרים שפתינו, שלימוד התורה הוה כפרה מעליא טובא, ולא יחסר מאיתנו כל בעשותינו כפרה זו.

וז"ל: 'הנה אם כי דברי ראשית חכמה כולם קדושים מלא יראת ה', מכל מקום הכביד הדבר יותר מדאי, כי לדעתי ודאי דדברי תורה מכפרין, לא מבעיא אם לומד בסדר קדשים,

הוא עיקר התשובה וחשוב יותר מכל אלפי התעניות והסיגופים. ואל יחשוך אדם בליבו לומר אמנם מזה ומזה אל תנח ירך, וכיון שכך כל עוד לא התעניתי בכל אותם רבבות התעניות המוטלות עלי, אינני נקרא בשם צדיק, לא כן הם הדברים, אלא כאשר שב האדם בליבו בתשובה ועוזב תיכף את מעשיו, מיד הוא נקרא צדיק גמור, וכמו שכתב בבני יששכר (מאמרי חודש תשרי מאמר ד דרוש יא), 'וז"ל: 'והנה כבר כתבנו בעניינו בעסקי התעניות והסיגופים לבל יפול לב האדם עליו לומר כיון שלא יכול לקיים כל אלה לא תקובל תשובתו, כי תיכף בעשות תשובה כתורה עביד ומהני'.

ואף אם אבה יאבה האדם להתענות כדין וחשקה נפשו בכפרה מעליא כמחשבתו, וגופו בריא אולם ואין תענית זו מפסידה ממנו עבודת הבורא, אף אז עליו לחשב היטב ולקצוב התענית כדין, וכמו שכתב בדרך פקודיך (הקדמה), 'וז"ל: 'ונראה לי עוד, שגם כל אלו הקצבות שקצבו חז"ל בתעניות וסיגופים לכל חטא ועון, מן הסתם דברו למי שיש בו כח ויכול לסבול בלי שיתבטל מתורה ועבודה, אבל לא למי שאין בו כח. ותדע דהרי עונש מלקות ל"ט הם מן התורה, ואף על פי כן היה צריך אומדנא אם יש בו כח לסבול, ובאם אמדוהו לפחות היו פוחתין לפי קוצר

והקב"ה עומד ומצפה שעזוב נעזוב עמו בעבודה זו למען חיינו ולמען נפשנו, ותבוא הקריאה הזו משמים דרך קול השופר הנתקע בחודש זה ותעורר אותנו לעבודתו יתברך שמו בחפץ לב בשמחה ובטוב לבב מחד, וביראת הרומומות מאידך, עד שיעלה זכרוננו בראש השנה לטוב מלפניו.

העבירו שופר במחנה לתשובה מאהבה

בפרקים הקודמים עמדנו על כך שחודש אלול ב' כנפיים לו האהבה והיראה, ועמדנו על סוד שימושם כאחד בחודש זה, בפרק זה יתבאר לנו כי התשובה מיראה, והיראה התחתונה עצמה אינם אלא כלי להגיע לאהבה, והיא עיקר התשובה והעבודה. אמנם אף אהבה לבדה היא בכלל מה שאמרו בזוהר כל מצוה ותורה ותפילה שאין בהם ב' כנפים האהבה והיראה אינן פורחות למעלה, אך עדיין יש לנו לדעת כי עיקר העבודה ועיקר התשובה היא דוקא זו המגיעה מאהבה. אמנם בדרך כלל הארץ הוא שבשאר ימות השנה אין איש שם על לב היכן נמצאים עיניו ליבו ומוחו בעבודת בוראו, ומעשיו המה מצות אנשים מלומדה, ויש דברים אשר דש בעקביו לבלתי הבחין כי עובר הוא על ציווי יתברך שמו. אין אותם הימים כשרים דים

דזה גלוי מאמרם ז"ל בפסוק זאת התורה לעולה וכו', אף גם אם לומד שאר ענינים נראה שמכפר, וכמשאחז"ל בפסוק ובכל מקום מוקטר ומוגש לשמי ומנחה טהורה, איזה מנחה טהורה שהיא בכל מקום, הוי אומר זה תלמיד חכם שיושב ועוסק בתורה כאלו הקריב מנחה, ולא אמרו בפרשת מנחה רק בתורה, משמע כל תורה מהני לכפר'.

ומעתה כאשר שמענו כן ראינו כי חודש נשגב זה הוכן עבורנו עמו וצאן מרעיתו לכפרת השליש הראשון, מכוח אותם י"ג מכילין דרחמי המאירים לנו, ומכוחו של יעקב אבינו ע"ה שחטפם מעשיו ונתנם לנו על מנת שנוכל להעריך היטב למלחמה על ב' שלישי העבירות האחרים בעשרת ימי תשובה וביום הכיפורים. וכיון שהתבאר לנו היטב שעיקר התשובה הוא עזיבת המעשה הרע והחרטה, ואיננו זקוקים לתעניות וסיגופים, אלא שהענוה והתורה מכפרים עוון בכפרה מעליא, ועוד זאת נתבאר שכל שעה ושעה מחודש אלול מכוון נגד יום אחד בשנה, שאנו יכולים לתקן בתיקון גמור, מי הוא אם כן הירא ורך הלבב מעבירות שבידו, שימנע מאותה מתנה מעולה ואלול שמה, וישליך נפשו מנגד, ויפקיר עצמו לידי המקטרגים, והלא קלה ומוארת היא העבודה עד למאוד,

כן לאחר התשובה מאהבה, שוב אינו זקוק לכל זה אלא תיכף ומיד אהוב הוא לפני המקום ומרוצה לפניו.

וכמו שכתב בצ"ח (ראש השנה ח.), וזה הוא קיצור דבריו: והנה התחלת התשובה שהיא על ידי פורענות אין בה התכלית, וצריך לעלות ממדרגה למדרגה, וכמו כן תשובה מיראה אינה התכלית, וצריך לילך אחריה למדרגה שהיא תשובה מאהבה, וזהו התיקון האמתי ואותה אנו מבקשים. נמצא לפעמים יש תשובה אחת, [והוא] מי שנותן לב תיכף לשוב מאהבה, [ו]אינו צריך אחר כך שום תיקון, ולפעמים יש ב' תשובות, דהיינו בעושה תשובה מיראה שצריך אחר כך תשובה מאהבה, ולפעמים יש שלש תשובות, דהיינו במי שלא התחיל מעצמו כלל עד שבאו עליו יסורים, וצריך לעלות ממדרגה למדרגה, ועל ידי התשובה הקדוש ברוך הוא עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים ופוסקים היסורים ממנו, וזהו מיראה מדרגה יותר גבוהה מהראשונה, ושוב ישוב מאהבה שהיא התכלית האמתי, והרי זה עשה שלש תשובות. אמנם חפצו של הקדוש ברוך הוא הוא בתשובה אחת שיעשה תיכף תשובה מאהבה. וזה רמזו רז"ל במה שאמרו כל השופרות כשרים חוץ משל פרה, מאי טעמא שופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות. וכונתם שופר

לעורר התשובה מאהבה, ולעיתים יש אשר נצרך האדם לג' תשובות זו למעלה מזו, ההתעוררות בדרך הייסורים, וכמה שאמר כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך, ואז מתעורר לב האדם לידע מה זה ועל מה זה, ואז ליבו מבין אשר נתרחק הוא מעבודת בוראו, ומתעורר ליראה תחתונה היא יראת העונש, כי חפץ הוא לבל יקיפו אותו חבלי הייסורים, ומשבא ליראה התחתונה יכול הוא להתעורר ליראה העליונה, להבין כנגד מי חטא כל זה וכנגד מי פשע ואת מצוות מי בזה, ויבוש בקרבו ממעלת האדון ה', ומשם יוכל לעורר ליבו עוד להגיע לדרגה השלישית הקרובה יותר והיא האהבה.

אמנם בימי הרחמים והרצון האלו אין חפץ ה' להגיע לג' דרגות אלו, ואדרבה רצונו הוא לדלג על ההרים ולקפץ על הגבעות לבוא מיד לדרגת התשובה מאהבה, כי ימי רצון וריעות המה, ולכך חס על נפשותינו ואינו מעירנו בדרך הייסורים, אלא בקול שופר המרמז על אהבה, וקולו הולך ונשמע באזני העם עד מתי תישן קום קרא אל אלהיך כי חפץ חסד הוא ישוב ינחמני יכבוש עוונותינו, ולא יצטרך כלל לעוד מירוקי התשובה, שכן לאחר התשובה מיראה עדיין לא תם ונשלם סדר כפרתו, אלא זקוק הוא עוד לסדר מירוק העוונות, מה שאין

התשובה הרמוזה בשופר, שהוא משמעותו שפרו מעשיכם ובזה יבא זכרוכם לפני לטובה'.

אחד, תשובה מאהבה אמר רחמנא, ולא שנים, דהיינו תשובה מיראה, ושלשה דהיינו תשובה על ידי יסורים.

ולב מי לא יחרד למשמע אוזן כדברים האלו להבין גודל חסדיו שנוהג בנו לפני מלפנים משורת הדין, וכל זה באשר בנים אנו למקום, ולא זו בלבד אשר מוחל לנו עוונותינו, אלא אף מוחק כל כתם עוון בכדי שלא נצטרך לסבול בעבורם עול הייסורים. ומי הוא הגבר אשר ישמע כהנה ולא ינוד ליבו ברתת ובזיע, לקום ולהתעורר על נפשו לנצל היטב ימים נפלאים אלו אשר טובתם מרובה עד אין קץ. וכמו שהוסיף עוד לבאר בצל"ח (דרושי הצל"ח דרוש י"ז ר"ה ו) שזהו כוונת הדברים שאמרו אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, ואחר שהמלכתם אותי עליכם הרי חלקי וורלי אתם ואין אני יכול לנהוג עמכם כפי שאני נוהג בכל שאר האומות, ואמרו לפני זכרונות כדי שיעלה זכרוכם לפני לטובה, היינו ללא ייסורים כלל, אלא שתזכו לחיים טובים וארוכים ללא שום פגע ומכשול, וכיצד, בשופר, היינו שמצוה אני עליכם לשפר מעשיכם בכדי שלא אצטרך ח"ו להעיר אתכם על ידי ייסורים, וראה נא עד כמה גדולה רחמנות הבורא יתברך שמו עינו, וכי נוכל אנחנו להיפטר ממלאכה זו, והלא פסוק מפורש הוא כי תראה חמור

וכל זה פעל אל עם גבר להגביר חסדו עליו בכך שלקחנו לו לעם והוא לנו לאב, וכשם שאני ה' לא שיניתי כך אתם בני ישראל לא כיליתם, שאם לא כן לא תיכון מלכותו, ולאשר כן התחסד עמנו לפני משורת הדין להקל עלינו דרכי התשובה, כי היכי דנהוי שרירין וקיימין, ובכך תיכון מלכותו לעד. וכמו שכתב בבניהו בן יהודע (ר"ה טז), וז"ל: 'אך ישראל הם חלקו יתברך ואינם תחת ממשלת השרים, אלא רק תחת ממשלתו יתברך, דלכן הקב"ה נקרא מלך ישראל ולא נקרא מלך הגוים, וכמו שכתב הסבא ע"ה בפרשת משפטים, על כן מן הראוי כמו שהקב"ה קיים לעד, כן ישראל יהיו קיימים ולא יכלו, ואם לא יתנהג עמהם בחסד התשובה, צריך לכלותם בעבור עונותיהם, לכן נוהג עמהם לפני משורת הדין לקבלם בתשובה וימחול להם, וזהו שאמר מלכויות שתמליכוני עליכם. ובזה יתברר שאתם חלקי, ואז ממילא יבוא זכרוכם לפני לטובה שאמחול לכם ולא אתנהג עמכם בדין תורה, לומר נפש החוטאת היא תמות, ובמה תהיה זאת המחילה לכם לפני משורת הדין, לא שתהיו נשאים מלוכלכים בעונות, אלא תהיה בשופר היא

הוא אותיות אלול, שאם אתה רוצה לראות בטוב ה' בארץ חיים, הרי שצריך אתה לשוב מאהבה כבר בחודש אלול, ולא להמתין על תשובה מיראה ראש השנה.

והנה אף שנתנו טעמים רבים לתקיעת שופר בחודש אלול, מכל מקום עיקר הטעם שתוקעים כל החודש הוא משום תשובה, וכמו שכתב בכנסת הגדולה (הגהות בית יוסף או"ח סימן תקפא א), וז"ל: 'איכא למידק שכבר הביא ראייה משופר שתקעו במדבר, אפשר לומר דמשם אין ראייה אלא לראש חודש אלול בלבד, כמו מפסוק דאם יתקע שופר בעיר שיש ראייה לכל החדש, דכיון דזמן תשובה הוא והשופר משבר לבות הרמים ומכניע היצר, טוב לתקוע בכל החדש. ומכאן סמך לתוקעים בארבעים יום אלו כשהם משכימים באשמורת'. ע"כ. ועל כן יש לנו לפסוע פסיעה גסה בדרכינו לבית המדרש בחודש זה, להטות אוזן היטב לקול השופר, ולשמוע את קול ה' מדבר אלינו מתוך ערפל העבירות, ולעורר ליבנו לתשובה מאהבה.

שכן אף התשקיעות בכל חודש אלול, הן לתשובה מאהבה, שכן כבר נאמר עלה אלהי"ם בתרועה, וביאר ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק לראש חודש אלול ד), שהכוונה היא שמידת הדין היא בחינת אלהי"ם עולה

אחיק רובץ תחת משאו עזוב תעזוב עמו, והרי הבעלים הוא הקדוש ברוך הוא עושה עד אין קץ ושיעור בכדי להקים אותנו מרובצנו, וכי נוכל להתעלם ולא לעזור להקים את נפשנו.

וכדברים האלו כתב בישמח משה (נצבים) שהרי אמרו שהשב מאהבה זדונות נעשו לו כזכויות, והנה זה ששב בראש השנה וודאי אינו מאהבה אלא מיראה, שכן אימת הדין עליו, ומשתוקק לצאת בדימוס, ולא שיכתב ח"ו בספר עוני וייסורים. מה שאין כן השב באלול הרי ששב מאהבה, מחמת ששמע קול השופר, ובתוך אותו הקול שמע את הבת קול היוצאת ממרום ואומרת שובו בנים, שובו אלי ואשובה אליכם, שובו מאהבה כדי שיהפכו זדונכם לזכויות ותצאו בדימוס ותזכו להיכתב והליחתם בספרן של צדיקים גמורים. וכשם שבית דין אומרים לו לאדם הבא כל ראיות שיש לך לדין, אלא שהקב"ה מתחסד איתנו יותר ואומר שאף שאין לנו ראיות להביא על לשעבר, שהרי מה שחטאנו כבר, חטאנו. אלא שאומר לו שאף על פי כן שוב בתשובה מאהבה ואלו הם הראיות שתוכל להביא לדיןך שהרי כל הזדונות שתביא בדין ביום ראש השנה, ושבת עליהם מאהבה, זכויות הם. וזהו שאמר הכתוב 'לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים', לולא

אלו כי תצא למלחמה על אויבך, ונתנו ה' אלהיך בידך ושביט שביו, שכן שערי רחמים נפתחים בחודש זה ליתן לכל איש פתח והצלה וכוחות ממרום לנצח את כל סיעות המטרגים עד אשר יגפו ויפלו מלפניו, וז"ל: 'כשנכנסין למלחמה עם היצה"ר צריכין שמירה ביותר, וכמו כן מכינים אז בשמים סיוע והצלחות אל האדם. ובעבור זה עצמו מתחזק אז גם היצה"ר כדרך המלחמה. וכן בכלל באלה הימים ימי אלול שהם ימי תשובה ומלחמה, שעל זה רומז השופר. ונפתחין שערי רחמים בשמים בימים אלו שידו פשוטה לקבל שבים. ולכן צריך כל אדם להתעורר בתשובה, וכמו שדרשו חז"ל בתפלה על פסוק מדוע באתי ואין איש. כמו כן בימים אלו שהקב"ה פותח יד לדופקי בתשובה, צריך כל אחד לדפוק עתה על דלתות התשובה, וזהו שאמר כי ה' אלהיך מתהלך, שידע האדם כי הש"י כביכול מקדים ומוכן לעזור להבאים לטהר'.

**פתחו לי בחודו של מחמ
באלול, ואני אפתח לכם
אולם בתשרי**

ומלבד כוח התשובה המופלא הקיים בחודש זה, עוד טובא גניז בגויה, כי הנה בחודש תשרי רוצים אנו לזכות להמליך את הקב"ה על כל

ומתעלה למידת הרחמים על ידי תרועת השופר, והטעם הוא כיון שהשופר מעורר לב האדם לתשובה, והתשובה יפה כוחה עד למאוד להפך מידת הדין למידת הרחמים, וז"ל: 'איתא בפרקי דרבי אליעזר בראש חודש אלול וכו', עלה לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה וכו', והקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר. והיינו על פי מה שאמרו כיון שתוקעים בשופר עולה ומהפך מדת הדין למדת הרחמים וכו', וזה עלה אלהים שהוא מדת הדין בתרועה ונעשה מדת הרחמים, וזה הוי"ה שהוא שם של רחמים בקול שופר. ומסיק לפיכך תיקנו שיהיו תוקעין בראש חודש אלול בכל שנה, ובטור הוסיף ובכל החודש כדי להזהיר את ישראל שיעשו תשובה'.

אמנם כאשר ישים האדם על לב שהנה הוא יוצא למלחמה, מלחמה גדולה בכל סיעות המלאכים והמטרגים, ומי הוא אשר יוכל להם לנצחם, והלא אף יעקב אבינו כאשר שרה עם אלהים ועם אנשים, ותקע כף יריכו, על אחת כמה וכמה אנו קרוצי גושי חומר, וודאי נכנע לפניהם, ותיפול קומתינו, ולא יזה טעם יש לנו לצאת למערכה עצומה זו. הנה לא מחכמה שאלת כל זאת, שהרי כבר כתב בשפת אמת (פרשת כי תצא) שבימים

אותה העבודה למוטט את קיר הברזל בכדי שיגיע אותו השפע אלינו, היו ימינו כלים והעבודה לא תמה. ואכן בחמלת הבורא יתברך על עמו ונחלתו, חנן אותנו ופטר מאיתנו את כל אותה העבודה, ואך עבודה קטנה אחת ביקש מאיתנו והיא עבודת פתיחת הפתח כחודו של מחט, וזהו ענין אני לדודי, שצריך אני לפתוח את הפתח הקטן עבור דודי, ואז דודי לי, היינו שדודי יפתח עבורי פתחים כרוחבם של אולם להשפיע עלי את כל אותה הטובה המרובה הטמונה בחודש תשרי.

והדברים מובאים בדברי ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק לראש חודש אלול), וז"ל: 'וזה ענין הרמז שכתב בשל"ה הקדוש אני לדודי ודודי לי ראשי תיבות אלול. אני לדודי היינו שצריך אתערותא דלתתא, כמו שאמרו פתחו לי פתח אחד של תשובה וכו', אחר כך ודודי לי באתערותא דלעילא, כמו שאמרו ואני אפתח לכם פתחים וכו'. ע"כ. ועוד ממשיך בדבריו לבאר מהו מהותו של אותו הפתח הנדרש מאיתנו לפתוח, וז"ל: 'ואיתא מהבעש"ט הקדוש זצ"ל שהפתח יכול להיות דק כחודה של מחט רק שיהיה מפולש מעבר לעבר עד עומק הלב'. ע"כ. ואותו הפתח הקטן אך האמתי והמפולש לו מכל עבריו של הלב, לבל יאטם ח"ו בצוק העיתים, הוא הפתח שכוון מאז

העולם כולו בכבודו, ואף עלינו עד אשר נדע כל פעול כי אתה יצרתו, וחפצים אנו להתקרב אליו בעשרת ימי תשובה, ולזכות למחילת עוונות, ולהכנס בצל ידו תחת כנפי השכינה בסוכות, ולזכות לוימינו תחבוקני, ולאורות המקיפים, ולהחזיק במאני קרבא דהקב"ה הלא אלו הם ארבעת המינים, ולהשפיע שפע טללי רצון בגשם וברוח על ידי הנענועים, ולדלות שמחה ורוח קדשו על ידי השמחה בחג, ולקבל את התורה ולשמוח בשמחתה, והנה כל אלו ההשפעות אינם יכולות להיות מורקות עלינו ללא הכנה מצידנו, כי אין הארה נתפסת אלא על ידי עשיית כלי. וזמן עשיית הכלי הוא בחודש אלול, שהרי אם נפתח להקב"ה בחודש אלול פתח כחודו של מחט, הוא יפתח לנו את ארובות השמים בשפע רב בגשם וברוח ממרום עד אשר יכלו שפתותינו מלומר די.

והאמת היא שלולא היו חטאינו מפרידים בינינו לאבינו שבשמים, לא היה צריך כלל לאתערותא דלתתא, שהיר יותר ממה שהעגל רוצה לינוק הפרה רוצה להניק, על אחת כמה וכמה מקור הטוב שמדרכו להיטיב עד אין קץ, אלא שאכן מעשינו עומדים כמסך הברזל ומונעים מאיתנו כל אותו הטוב, ואילו היה מוטל עלינו כל

משפע טובו, אמנם גם זה צריך הכנה כל השנה כולה, והכנה זו היא לכל הפחות הרצון וההשתוקקות לזכות להכנס דרך אותם הפתחים, וכפי שכתב בשפ"א (אלול), וז"ל: 'במדרש והיה אם שמוע תשמע. אשרי אשר שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום כו'. משמע שבכל יום יש פתיחת דלתות אלו, והם ב' דלתות לצדיקים ולבעלי תשובה. ולשמור מזוזות פתחי משמע דקאי על זמנים מיוחדים שנפתח שערים גדולים כמו אלול ותשרי, דכתיב בהמצאו. רק שצריך האדם כל ימיו לשמור ולהשתוקק לפתיחת השערים האלה, ואז כשבאו ימי רצון אלו מרגיש בהם הארה. וכפי מה ששוקד על הדלתות יום יום. כך זוכה לפתיחות הנפתחים בימים מיוחדים'.

וכבר היה דברינו נתונים גבי הדרך בחודש אלול על דרך שנאמר הנותן בים דרך, ודרך זה נפתח ונסלל בימי אלול עבור אלו החפצים לשוב מכסלתם, וכמו שכתב בישמח ישראל (האזינו), וז"ל: 'אך אבינו שבשמים אב הרחמן הרוצה בתשובת בניו, ומקרב הרחוקים לבל ידח ממנו נדח, נתן לנו בים דרך היא דרך תשובה, ודרך תשובה הורית, ודרך זה נפתח בר"ח אלול, אשר הוכן לכל איש שישוב לבוראו ויוצרו, ונסלח לו מחטאתו אשר חטא בכל השנה, וכמו שאמר

ומקדם אלופו של עולם, עבור בעלי התשובה באמת, הוא הפתח הנמצא באות ה"א, שכן החלק התחתון של הה"א מופרד אך ורק כמלוא נימה אחת מגגה של הה"א, והיא זו המפרידה בין האות הא לאות חיי"ת, והוא בסוד עלמא דבינה, דרכו נוכל להגיע לבחינת יום הכיפורים עלמא דבינה עלמא דחירותא, וכפי שמבואר באוהב ישראל (פרשת ראה), וז"ל: 'ועוד יש טעם לזה כי אלול נוטריקון א' לול, רצה לומר כי בחודש הזה נפתח לול ופתח קטן לקבל הבעלי תשובה באמת. כי הצירוף של זה החודש הוא השם היוצא מסופי תיבות של הפסוק וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות. וה' ראשונה הוא ה' ראשונה משם הוי"ה הקדוש שהוא סוד עלמא דבינה סוד תשובה עילאה כנודע. ומהפתח קטן שבראש הה' משם נפתח שער ופתח לקבל השבים בתשובה שלימה באמת ובתמים'.

ועוד זאת עלינו לדעת את סוד הכניסה בפתח זה, והוא שב' פתחים נפתחים בכל יום אחד לצדיקים, ואחד לבעלי התשובה, ופתחים אלו הנפתחים בכל יום פתחים קטנים הם, ולא כל אדם יכו לדחוק עצמו להיכנס בהם, אמנם באלול ותשרי נפתחים הפתחים למלוא רחבם, כי כך רצה האדון ה' שנכנס בהם ונתקרב אליו למען ישפיע עלינו

נרחקנו מצורנו וקוננו, אותם געגועים עצמם גדול כוחם אף הם לפתוח לנו אותם פתחים נפלאים, וכמו שכתב בפרי צדיק (פרשת וילך), וז"ל: 'כמו שאמרו בשיר השירים רבה על פסוק פתחי לי אחותי וגו', פתחי לי פתח של תשובה כחודה של מחט ואני אפתח פתחים גדולים וכו', וכמו שאומרים הפותח שער לדופקי בתשובה, כאשר האדם רק דופק ומבקש ומתגעגע לשוב, ה' יתברך פותח שער לתשובה'. ע"כ. וכאשר חפץ האדם לשוב באמת, אף כי כף מאזניו נוטה לחובה, ובה בכף נמצאים אפילו עבירות חמורות שבחמורות עליהם נאמר שאין תשובה מכפרת, ולכאורה לא יוכל להכניס עצמו דרך אותו הפתח, שכן מכנסת היא רק תשובה מועלת, ואם עבירות כאלו בידם, איככה יוכל להכנס דרך אותו הפתח. אלא שגם כאן רואים אנו את עוצם חנינותו של הקב"ה, שפותח שער מיוחד לתשובה אף על אותם העבירות, וכמו שכתב בשפת אמת (פרשת וארא), וז"ל: 'אפילו נזדמן להם עבירות שאין התשובה בלבד מכפרת. אף על פי כן הקדוש ברוך הוא פותח להם שערי תשובה. ועל זה נאמר פותח שער לדופקי בתשובה. כי שערי תשובה לעולם פתוחים. אפילו אותן העבירות שאין תשובה מועלת להם כדאיתא בזה"ק, דלא חמאין אפי

הרבי ר"א זצללה"ה בספר נועם אלימלך אלול הוא צירוף א' לול, שפותח שער ולול לדופקי בתשובה'.

וגם בענין זה ראוי להזכיר כי כפי אשר אנו דופקים בתשובה, כך נפתח לנו השער, וכמו שכתב בסידורו של שבת (חלק ב דרוש ג פרק ג), וז"ל: 'ופותח שער לדופקי בתשובה לכל אחד ואחד כערך התשובה שהוא דופק, לעומתו כן פותח לו שער מלמעלה או מלמטה'. ע"כ. אמנם כל יפול לב האדם בקרבו לחשוב כי קטנה זרת שלנו ממתנים שלהם הני צדיקים גדולים, ואין לנו השגה במדרגתם, ואיך נוכל לדפוק על דלתי התשובה כערכם וככוונתם, זה אינו כי כל אחד ואחד כפי דרגתו ומאמצי כוחו, ובוודאי בדור שפל כשלנו, כל פעולה קטנה נחשבת מאוד מאוד, וכמו שכתב בתפארת שלמה (פרשת עקב), וז"ל: 'מה נעשה עתה בעת המר הזה שאין בנו כח לכוון לבבינו כנכון. לכן גם המעט מהערת הקדושה דוחה הרבה מהסטרא אחרא, כי מעט מהאור דוחה הרבה מן החשך. אשר על כן ראוי לכל איש לקום בכל עוז להתעורר ביראת ה' בעת הזאת, אשר כביכול המלך עומד ומצפה פתח השער לדופקי בתשובה לקבלו באהבה'.

ולא רק המעשה הוא אשר פותח לנו את השער, אלא אף געגועי הלב למקור ממנה חוצבנו, ומפני חטאינו

התשובה עד כי נזכה שיפתחו לנו, והנחמה היא במה שגילו לנו רבותינו כי די לנו בהרהור תשובה, והרי זו בגדר דפיקה, ואז תיכף ומיד נפתחים עבורנו שערי התשובה ומסייעים אותנו מלמעלה להשלים את התשובה כראוי וכיאות, וכמו שכתב בדרושי הצל"ח (דרוש י"ג יום א' דסליחות), וז"ל: 'לא מיבעיא שמקבל תשובת השבים, כאשר עשה כל מעשה התשובה, שידוע שזה דבר קשה מאד, כי איזה תשובת המשקל יספיק לנו לרוב כובד משקל עונותינו ופשעינו, הן מצד חומרם כי עברנו על החמורות, והן מצד רבויים, והן מצד הכפלים כאויל שונה באולתו, וכלב שב על קיאו כמה פעמים בלי מספר, ואם כחול נאריך ימים, כל ימי עולם לא יספיקו לאפס קצה, אבל הקב"ה ברחמיו פותח שער לדופקי בתשובה, תכף כאשר החל לדפוק על שערי תשובה, הוא פותח שער, ומהו הדפיקה הזאת היא הרהורי תשובה, והקב"ה בוחן כליות ולב, ורואה שהמתחרט בלבו ומקבלו ומסייעו לבוא לטהר'.

ונחמה כפולה תהיה לנו בידיעה שאין אנו צריכים להמתין ולצפות עד עשרת ימי תשובה במ יפתחו השערים, שכן משמאי הקדימו לנו את זמן פתיחת השערים לחודש אלול, וכמו שכתב שם הצל"ח בהמשך דבריו, וז"ל: 'הפותח שער לדופקי

שכינתא. אף על פי כן הקדוש ברוך הוא פותח שערים חדשים לדופקי בתשובה'.

וכאשר נפתחים אלו הפתחים, זוכה האדם שיפתחו שערי ליבו שהיה סתום ואטום מכל אותם העבירות וההתרחקויות שארע ואיתו בכל השנה שחלפה, ועיניו שהיו חשוכות ולא יכלו לראות בנועם זיו ה' נפקחות וזוכה ללב טהור וחדש שיברא לו אלקים, ולרוח נכונה שיחדש בקרבו, וכמו שכתב בשם משמואל (יום הכפורים), וז"ל: 'דלעשות תשובה גמורה בעוד העוונות סותמין את הלב ומחשיכין את העינים קשה מאוד, ועל כל פנים ישראל מתאמצים ורוצים בכל יכולתם לעשות תשובה אלא שאינם יכולים, זהו כמשל העומד מחוץ לפתח ורוצה ליכנס והפתח סגור הוא דופק על הפתח. וכענין דאיתא בתיקוני הזוהר אילין נפקין ואילין דפקין לפתחא עיין שם. והשי"ת ברוב רחמיו פותח שער לדופקין בהיכל התשובה. וכשזוכין שהיכל זה נפתח, לעומתו נפתחה סתימת הלב שבאדם, ואז ביכולת האדם לעשות תשובה שלימה'.

ועוד זאת נחמתנו בעניינו כי ידענו מר ליבנו ומעשי ידינו מאז ועד עתה, ומצד הדין היינו נדרשים לדפוק זמנים טובא ובהתאמצות הלב ובתחנונים ידבר רש על דלתות

וכדברים האלו פרש לפנינו בישמח ישראל (שבת שובה יא), וז"ל:

'וכל מאמינים שהוא עונה לחש הפותח שער לדופקי בתשובה. דידוע דרכו של היצה"ר להעציב ולהשפיל את האדם אפילו בימים הנוראים, באמרו איך יערב לבך להרים ראש ולמלא מילי קדם מלכא עילאה, הלא אינך מרגיש שום הארה והתעוררות דקדושה, וכוונתו כי בנפילה ניחא ליה דליקני, ועל זה אמר שלמה המלך ע"ה כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך עשה, היינו אף בכח החיצון, עד שיתעורר אור הפנימיות, ואולי זהו כוונת הזוה"ק אעא דלא סליק נהוריה יבטשון ביה ואנהיר, גופא דלא סלקא ביה נהורא דנשמתא יבטשון ביה וכו', כי מוטבע ומושרש בנפשות ישראל אהבת ד', כי נשמתא דישראל נחצבת מתחת כסא כבודו, רק על ידי החטאים האהבה נסתרת, וצריך כל אחד ואחד להביאה מההעלם אל הגילוי, ועל ידי התעוררות כח החיצון יערה עליו רוח ממרום כפי יגיעתו והכנתו, וזהו וכל מאמינים שהוא עונה לחש, היינו להנקודה הפנימית המוסתרת ומוצנעת, הפותח שער רצה לומר השערות הלב, לדופקי בתשובה, להמעוררים בכח החיצון אפילו רק בדפיקה בעלמא'.

ושבעתיים תגדל הנחמה, בגלות לנו רז נעים הרבי ר' בונים

מפארשיסחא (קול מבשר שבת שובה),

בתשובה, לא מיבעיא מראש השנה ועד יום הכיפורים, שאז שערי תשובה פתוחים, ואין צורך לפותחם, כי לא יסגרו, דרשו ה' בהמצאו אלא אפילו קודם ראש השנה שהשער סגור הקב"ה ברחמיו פותח לדופקים על הפתח'.

ועדיין פתח פתוח מוצא היצר המשטין והמקטרג לבוא לו אל האדם בעת עבודתו בחודש אלול, וללחוש באזנו, הלא ראית והרגשת בלבך כי אין ההרהורי תשובה שלך אמיתיים, ואין הפתח מפולש הדק היטב, וכל מעשה התשובה שלך הם מעשה קוף בעלמא, ולראיה אינך מרגיש כל אותם ההרגשות אשר ציפית להרגיש, לבך סתום, פין ממלל תפילות ותחנונים ומוחק וכוונתך בל עמך, מה לך ולעבודה שהיא זרה אליך כל כך, הלא בין תבין כי עבורך סגורים הם השערים והפתחים, אין זאת כי הגדלת עשה, וחטאתך רבתה עד מאוד, ואין חפצים בך ובעבודתך, אל תטה לבך לשמע דברים אלו ולהרגשות אלו, שכן מעשה יצר הם, ואין בהם ולא כלום, שהרי בליבו של כל אדם טבועה אהבה מסותרת למקום ברוך הוא, והא ראה שהתחלת בעבודה, ולולא הנציוץ האלוקי שבקרבך הדורש את ה' לא היית עומד ונוטל את עבודת הקודש. אלא ששומא עליך להמשיך בעבודה כי עוד מעט קט ויזרח עליך האור ממרום.

אחר דברי פיתויי היצר לאמור אין הדבר נוגע לי, שהרי כמה זלזול טמון בזה כלפי שמיא אשר ייחדו עבורו ממרום אותם ההרהורים למען הקל מעילו דרכי התשובה, והוא מעז פניו כנגד בעל חובו ואינו פושט יד לקבל אותו הסיוע הנפלא, ואכן עיקר הדין של האדם אינו על עצם העבירות שם יש לו לאדם מקום להצטדק לומר אמנם כן בלב יצר סוכן בנו, וכל מחשבות האדם רק רע כל היום, אלא עיקר הדין יהיה מדוע באתי אליך עם הרהורי תשובה וסיוע רב ממרום, ואין איש שם על לב, וכמו שכתב באמרי נעם (שופטים), וזהו קיצור דבריו: 'כי באמת הקב"ה תמיד הוא לעזר ולסעד לכל אחד ואחד מישראל כדי שלא יאבד ח"ו בעוונותיו המרובים. אך האדם אינו מבין זאת, ותיכף מסיח דעת מאותה המחשבה טובה שהקב"ה עזרו בה להיטיב אחריתו, ולא יפעול בה מאומה לשוב מדרכו הרעה, ועל זה הוא עיקר המשפט בבית דין של מעלה על האדם, לאשר לא שם לבו להתפשט מחשבתו שנפלו לו הרהורי תשובה, לדבק עצמו על ידה במצוות ד' ולשוב מחטאותיו. על דרך שאנו אומרים הפותח שער לדופקי בתשובה, היינו, במה ששלח לך במחשבתך הרהורי התשובה לפתוח לך פתח, כדי שתלך בזה המחשבה לבוא על ידה למעשים טובים ולעזוב דרכו הרע,

שהיר ידענו כי עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר, והנה אף שנעשה את כל אשר לאל ידינו לשוב מכל העוונות שבידינו, מכל מקום עבירות אלו, צריכים אנו לפייס את חברינו ואין תמיד שעת הכושר לכך, ומה נעשה עם עבירות אלו, והבשורה אחת לנו, כי גם לעבירות אלו, נמצא מזור בדופקינו בתשובה, וז"ל: 'עוד יש לפרש, דאיתא, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבריו. הוא יכול לדפוק כל השנה ולא מועיל מידי, אבל בראש השנה נפתח השער גם לזה, דגם חבריו משתנה, ומייחד ליביהו כהדדי, כדאיתא בגמרא הוא אמינא על הפסוק היוצר יחד לבם כו', מאי קאמר, אילימא הכי קאמר דברנהו לכולי עלמא ומייחד ליביהו כהדדי, הוא אמינא של גמרא, דמייחד ליביהו כהדדי, ואיתא שהוא אמינא של גמרא גם כן אמת'.

ומאחר שבאנו לסוד פתיחת השערים לדופקי בתשובה, והוא על ידי שהקב"ה בכבודו ובעצמו שולח לו לאדם הרהורי תשובה, בכדי שיוכל עם הרהורים אלו לדפוק ולשקוד על דלתותיו למען יפתחו עבורו, יש לנו להבין עד כמה יהיה גדול עוון האדם אשר יאטם אזנו ויערל ליבו לבלתי שמוע אותה בת קול, וינער אותו ההרהור מליבו, ובשרירות ליבו ילך

עשה לפני בסדר הזה י"ג מידות של רחמים

כבר עמדנו על כך שבחודש אלול מאירים י"ג מכילין דרחמי, אותם י"ג מידות של רצון העליון שמקורם הוא רחמים פשוטים, ובטעם הדבר כתב בקהילות יעקב (ערך יב), שחודש אלול מכון כנגד מידת היסוד, היא מידת ההתקשרות, והרי אין מלך בלא עם, הרי שההתקשרות היא על ידי שהוא יהיה לנו לאב ואנחנו נהיה לו לעם, והתקשרות זו צריכה שתהיה לנו תקועה בחוזק, היא בחינת הדעת, שרצון הנותן ורצון המקבל צריכים להיות תקועים בדעת שניהם. נמצא שבהתקשרותינו לבורא בסוד משפיע ומקבל, בזה תלוי כל קיום העולמות, וז"ל: 'אלול יסוד ועל כן הם ימי רצון מסוד היסוד שעולה עם הדעת וממשיך מרצון העליון י"ג מדות דאריך בסוד גדולה מילה שנכתרו עליה י"ג בריתות, ועל כן בחודש אלול מאירים י"ג תיקוני דיקנא'.

ויש לנו לדעת בסוד הרצון העליון, שהוא איננו כאותו רצון שיש לנו, אלא שיש להם ממש תאוות ההשפעה, היינו שכשמתעורר אותו הרצון העליון ואותם י"ג מידות הרי שהם תאבים עד מאוד להשפיע למקבלים, וכמו שכתב המגיד הגדול ממעזריטש (תורת המגיד פרשת ואתחנן), וז"ל: 'הנה בכל דבר שהוא ראשית,

ולהתפשט עצמו בזו המחשבה בהתפשטות גדולה שלא יניח אותה'.

ולאחר שבאנו בסודם של דברים לדעת עד היכן מגיע כוחו של חודש אלול, ועד כמה הם המה ימי רעות ורצון, וימי כפרה, ואשר בכוח התחזק יעקב אבינו לחוטפם מעשיו הרשע עבורנו, והתעוררות והתנוצצות הרצון הטוב מלמעלה שלא להרשיע אותנו בדין, ועוצם רחמי ה' בפותחו לנו שערי תשובה, ובכפרת שליש הראשון, ועל כל הנה הסיוע העצום לשלוח לנו הרהורי תשובה על מנת שיהיה לנו במה להיות דופקי בתשובה, מחייבים אותנו הדברים לייקר עד מאוד גודל יקרת אלו הימים לבל שחת מהם אפילו שעה קטנה אחת, כי כוחם נשגב להיטיב לנו החתימה ולזכות לכל אותם אוצרות ספיר ויהלום הטמונים בחודש תשרי מהם נוכל להמשיך שפע רחמים וכפרה, קרבת ה' וטובו, טללי גשמים ורוב נדיבה, שמחה ורוח קדוש, חיבור אמיתי לתורה, הרי שצריכה השמחה והכרת הטוב עד אין שיעור להתפשט בעצמותינו ולזרזנו בזריזות נפלאה להמתין בהשתוקקות רבה אימתי כבר יבואו לידינו הימים הנפלאים הללו, ותיכף ומיד עובר לעשייתן נתחיל בעבודת הקודש בשמחה ובטוב לבב.

וכפי שאמרנו לעיל שכפי האתערותא דלתתא כך היא האתערותא דלעילא, וכפי ההכנה באלול כך היא ההשפעה בתשרי, וכפי הדפיקה באלול כך היא פתיחת השערים בתשרי, הנה גם בענין זה עיקר התגלות הרצון העליון והרחמים הפשוטים הוא בתשרי, אלא שהקדימנו הבורא ליתן לנו את הכוח לאתערותא דלתתא באלול, כדי שבתשרי בעת התנוצצות י"ג המידות, אז נוכל לקבל את כל ההשפעות הטובות בלי מסך המבדיל ומצמצם את שפע הטוב, וכמו שכתב בשפת אמת (לחודש אלול), וז"ל: על חודש אלול רמזו הפסוק אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול. דהנה בר"ח אלול נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל במ' ימים האחרונים. ונתגלה הי"ג מדות. כמ"ש הנה אנכי כורת ברית, וזה היה על ידי התעוררות התשובה של בני ישראל, וכן לעולם יש התגלות הי"ג מדות בימים האלה לבני ישראל בכח התעוררות התשובה. דהנה עיקר גילוי הי"ג מדות הם בתשרי כדאיאת בזה"ק. והוא בחינת בהמצאו שמצד שאז נברא העולם מתגלה ידו הפשוטה לקבל שבים להמציא עצמו להנבראים במדותיו הטובים. אבל באלול ההתגלות בכח התעוררות בני ישראל וזהו אני לדודי. ודודי לי היא בתשרי שכפי התעוררות באלול כך זוכין בתשרי.

בין במקום בין במעלה הוא כלול מכל מה שתחתיו. והנה נקראת מדה ראשונה א"ל. והנה בחודש אלול נפתחין י"ג מכילין דרחמי, פירוש שאז רצונם ותאותם להשפיע. גלל כן נקרא אלול אותיות א"ל, לפי שבחודש זה משפיע א"ל. ע"כ. וכידוע כאשר יש רצון חזק מאוד המעורר רחמים עצומים כי אז מתעוררת הבכיה, לא בכיה של צער, לא בכיה של עצב, אלא בכיה של רגש הרחמים, ולכן לא יפלא מאיתנו הדבר מאי טעמא בימים אלו מתעוררת הבכיה, אלא שצריכים אנו להזהר שלא להטות הבכיה אל הצער, אלא אל הרחמים וממנה אל השמחה העצומה, בהעלותינו על דעתנו כי ממרום נשפעים רחמים עצומים ותאוות ההשפעה, וכמו שכתב בבני יששכר (מאמרי חודש תמוז אב מאמר ד), וז"ל: 'ואחר עבור ימי בין המצרים הנה מתעוררים ימי הרצון ומתגלים הי"ג מדות של רחמים לרחם עלינו, הנה התעוררות הבכיה בימים ההם היא מהתעוררות הרחמים י"ג מדות, וזהו אז תשמח בתולה במחול בחורים וזקנים יחדיו, כי אין הבכיה רק בבחינת ינוקא להמתיק הדינים, אבל הוא גם כן להתעוררות הרחמים והרצון, ובפרט בחדש אלול מזלו בתולה אז תשמח בתולה במחול כשימחול השי"ת עונותיהם של ישראל'.

פעמים בתפילות תשרי, והוא כדי שנעשה בסדר הזה, ויכופר לנו כל חטא ועוון. אמנם עדיין צריך ביאור כיצד העשיה בפה בלבד את סדר אמירת י"ג מידות מכפרת עוון, אף שאין האדם עצמו משנה את מעשיו, ולבאר ענין זה נביא את תוכן דברי צרור המור (שמות לד ו), וזהו קיצור דבריו: 'ונהג בכאן למדו סדר שלשה עשר מדות, שבם מרחם ומכפר לחוטאים, והרי אנו רואים הרבה פעמים בעונותינו שאנו מעוטפים בטלית ואין אנו נענין. אבל הרצון, כל זמן שישראל עושים כסדר הזה שאני עושה, לרחם לחנן דלים ולהאריך אפים ולעשות חסד אלו עם אלו. ולעבור על מדותיהן, כאומרם כל המעביר על מדותיו וכו', אז הם מובטחים שאינם חוזרות ריקם. אבל אם הם אכזרים ועושי רשעה, כל שכן שבהזכרת י"ג מדות הם נתפסין. וזהו וחנותי את אשר אחון, מי שראוי לחון ולרחם עליו. ולכן הוצרך לומר ויעבור ה', כאלו הוא מעצמו עבר לפניו'.

נמצאנו למדים שאכן רק אמירת י"ג מידות לבדה אינה מכפרת כלל, ואדרבה עלול האדם להתפס בעונו בהזכירו מידות אלו, ואיבריו ונפשו אינם בכלל המידות, אלא שצריך האדם להדבק במידות בוראו, ו'לעשות' כסדר הזה, שלא די באמירה בעלמא, וכדברים האלו ממש כתב בפנים יפות (שמות לד ו), וזהו תוכן דבריו: 'ושמעתי

וטעם נוסף יש לנו בעבודת אלול, שכידוע נכתב בספרים על הפסוק אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, שלכל דבר צריכים אל עשיית הכלי, וללא כלי לא נוכל לקבל השפעה, כי יורק אל צדדים, ונהיה בבחינת שבירת הכלים, ולכך כל עבודת חודש אלול הוא בבחינת עשיית הכלי אל השפעה העצום של חודש תשרי, לבל ישפך אל צדדינו ואלינו לא יגש ח"ו, וכמו שכתב בשם משמואל (פרשת משפטים), וז"ל: 'ובאלול נפתחו לישאל י"ג מכילין דרחמי וכמים פנים אל פנים מביאים התעוררות אהבה בלב ישראל להכין לבבם לעבודת ירחא שביעאה, וכו"ת אלול א"ני ל'דודי ו'דודי ל'י. אך ידוע דלכל ההארות הבאות מלמעלה צריכין לעשות להן חפץ של מצוה שזה יהיה כלי להחזיק ההארה ההיא, ואם לאו לעומת שבאה כן תלך. וזהו שהתקינו באלול לתקוע בשופר כדי שיהיה כלי להארה'.

וענין ה"ג מידות של רחמים שכוחם רב, ילפינן מדברי חז"ל (ראש השנה יז:), וז"ל: 'ויעבור ה' על פניו, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כביכול מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה בסיני, ואמר לו כל זמן שישראל חוטאים עשה לפני כסדר הזה ואני מוחל'. ע"כ. ואכן זהו הטעם לאמירת י"ג מידות כמה וכמה פעמים בעת הסליחות, וכמה וכמה

מקורם ומחזירים את החלק האלוק השוכן בקרבם אל נחלתו, נחלת אל. וכיצד זה הוא קורא לכל אחד ואחד על ידי שליחת הרהורי תשובה, ומה שנתנבא באוון האחד, אינו מתנבא אל רעהו, וכל זה למען לא יזנח מאיתנו הטובות העצומות והאדירות אשר הכין לנו לחודש השביעי הוא חודש תשרי, וכיצד סלל לנו הדרך, פתח לנו הנתיבה, הכין לנו השער, לכל אדם ואדם לכל העבירות הקלות והחמורות והחמורי חמורות, בין אדם למקום ובין אדם לחבירו, וכל צבא השמים עומד ומפה אימתי יבוא לידי האדם הקול הזה ויקיימנה את מצות התשובה, אם במעט ואם ברב, ולא על ידי סיגופים ותעניות כלל, אלא על ידי הרהורים במחשבתו, ועל ידי לימוד התורה, והתפילה וההשתוקקות אל אלהיו, ומיד יקרא אהוב ורצוי ונחמד למעלה, ומיד יריקו עליו ממעל את כל הברכות מנפש ועד בשר, ועתה מה ה' אלהינו שואל מעימנו, כי אם לקום ולעשות את המעט מן המעט, הצעד הראשון במעלה הסולם העולה בית אל, והוא כבר יעלינו אל פסגות רום השמים. ויעזור השי"ת שנזכה לעורר ליבנו ולקחת עלינו את העול המתוק הזה של מצות התשובה, ונזכה לכל ייעודי התורה ויתן לנו האלהים ויחזור ויתן מטל השמים ומשמני הארץ ברוח ובגשם אכי"ר.

לפרש מה שיסדו לומר אל הורית לנו לומר שלש עשרה, דהיינו על ידי שיחזור בתשובה ויקבל עליו להתנהג בכל המדות. ע"כ. ושלא תאמר שתיכף ומיד צריך האדם להתעטר בכל המידות האלו, והלא רבה היא הדרך, ועצומה העבודה, שכן כבר כתב האלשי"ך (במדבר יד יז) שנתרצה הקב"ה למשה רבינו לסלוח לו גם בעבור קצת מהמידות, וז"ל: 'ועל זה השיב לו הוא יתברך סלחתי כדברך, שאמרת שאסלח בקצת השלש עשרה מדות. ולא כאשר דברתי אני, שאסלח על ידי כל השלש עשרה'. ע"כ. עוד כתב שם האלשי"ך וכפי שנתבאר מקודם, שדקדקו חז"ל לומר כל זמן ש'יעשו' כסדר הזה, שכוונתם אכן היא שיעשה האדם את המידות האלו, וז"ל: 'ושמעתי בשם ספר לבנת הספיר, שדקדק באומרו עשו לפני ולא אמר אמרו לפני, כי בזה תשובה אל קצת בלתי נענים על יד הסדר הזה. שהוא כי מה שנדר הוא יתברך שאינם חוזרות ריקם, הוא בעשותנו אנחנו המדות ההם. מה הוא אל עושה חסד ורחום וחנון, כן אנחנו, וכן על דרך זה בשאר'.

הנה ראה נא אשר דלוננו לך מעט מזעיר על קצה קצהו של המטה מתקפו וגבורתו והחמדות הגנוזות בחודש נשגב זה, ואת התשוקה העצומה שיש לו להקב"ה לראות את סגולתו ונחלתו בניו חביביו חוזרים אל